

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Česko – německý konflikt v prózách Vladimíra Körnera

Diplomová práce

Autor: Pavla Blahová
Studijní program: M7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obor: Učitelství pro 2. stupeň ZŠ – český jazyk a literatura
Učitelství pro 2. stupeň ZŠ – francouzský jazyk a literatura
Vedoucí práce: prof. PhDr. Vladimír Křivánek, CSc.
Oponent práce: doc. PaedDr. Božena Plánská, CSc.

Zadání diplomové práce

Autor:	Pavla Blahová
Studium:	P14P0070
Studijní program:	M7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obor:	Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - francouzský jazyk, Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - český jazyk
Název diplomové práce:	Česko - německý konflikt v prózách Vladimíra Körnera
Název diplomové práce AJ:	Czech - German conflict in Vladimir Körner 's proses

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Anotace: Diplomová práce Česko - německý konflikt v prózách Vladimíra Körnera pojednává o analýze vybraných próz Vladimíra Körnera věnovaných poválečnému konfliktu české a německé komunity.

JANOŮŠEK, Pavel a Petr ČORNEJ. Dějiny české literatury 1945-1989. Praha: Academia, 2008, 4 sv. ISBN 978-80-200-1527-3 KÖRNER, Vladimír. Adelheid. Praha: Československý spisovatel, 1967, 120 s. Život kolem nás KÖRNER, Vladimír. Krev zmizelého. Praha: Dauphin, 2005, 155 s. Spisy Vladimíra Körnera. ISBN 80-7272-079-1. KÖRNER, Vladimír. Zánik samoty Berhof. Praha: Československý spisovatel, 1973, 168 s. Malá žatva KÖRNER, Vladimír. Zrození horského pramene. Praha: Československý spisovatel, 1979, 279 s. Malá žatva NOVOTNÝ, Vladimír. Tragické existenciály Vladimíra Körnera. Praha: ARSCI, 2013, 213 s. Literární věda. ISBN 978-80-7420-033-5

Garantující pracoviště: Katedra českého jazyka a literatury,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: prof. PhDr. Vladimír Křivánek, CSc.

Oponent: doc. PaedDr. Božena Plánská, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 30.10.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením prof. PhDr. Vladimíra Křivánka, CSc. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

.....

Pavla Blahová

Poděkování

Ráda bych poděkovala panu prof. PhDr. Vladimíru Křivánkovi CSc. za odborné vedení, cenné rady a pomoc při zpracování této práce.

Anotace

BLAHOVÁ, Pavla. *Česko - německý konflikt v prózách Vladimíra Körnera*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2019. 85 s. Diplomová práce.

Cílem této diplomové práce je představit vybrané prózy spisovatele Vladimíra Körnera věnované poválečnému konfliktu česko – německé komunity. Období po 2. světové válce je velmi bohaté na literární zpracování a problematika soužití českého a německého národa tvoří jedno z hlavních témat této poválečné doby. Z hlediska těchto národnostních vztahů budou rozebrány prózy spadající do souboru Podzimních novel, následně bude práce zaměřena na jejich jazyk a styl psaní autora a též na hlavní ženské hrdinky. Práce se věnuje i vybrané beletrii s tématem česko – německých vztahů, reprezentované Jiřím Durychem, Janem Procházkou, Radkou Denemarkovou, Kateřinou Tučkovou a Hanou Andronikovou. Nedílnou součástí je rovněž historický kontext dějin od r. 1918 po 2. světovou válku.

Klíčová slova: odsun, pohraničí, Němci, Vladimír Körner, Podzimní novely

Annotation

BLAHOVÁ, Pavla. *Czech - German conflict in Vladimir Körner 's proses*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2019. 85 pp. Diploma Thesis.

The aim of this thesis is to present selected prose of Vladimír Körner dealing with the conflict of Czech and German communities. The post Second World War period was very prolific regarding literature, with Czech and German people's coexistence being one of leitmotifs of that time. The work will analyse proses belonging among so-called „Autumn Novels” with the respect to the above mentioned ethnics realations. Subsequently, the work will focus on the language and author's style of writing as well as on main female characters. The work also presents selected fiction dealing with Czech – German by Jiří Durych, Jan Procházka, Radka Denemarková, Kateřina Tučková, Hana Andronikova. The context of history between 1918 and the Second World War is also introduced.

Keywords: transfer, border, Germans, Vladimír Körner, „Autumn Novels”

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:

Podpis studenta:

Obsah

Úvod.....	10
1. Historický kontext.....	12
1.1. Od roku 1918 k začátku 2. světové války	12
1.1.1. Vznik Československa.....	12
1.1.2. Versaillská smlouva a hospodářská krize.....	14
1.1.3. Mnichovská dohoda a počátek 2. světové války	16
1.2. Edvard Beneš a odsun německého obyvatelstva.....	18
1.2.1. Edvard Beneš.....	18
1.2.2. Benešovy dekrety	19
1.3. Plán odsunu Němců.....	19
1.3.1. Divoký odsun.....	21
1.3.2. Konference v Postupimi	23
1.3.3. Organizovaný odsun.....	24
2. Vybraná próza s tématem česko – německých vztahů	26
2.1. Úvod k próze s tematikou česko – německých vztahů	26
2.1.1. Jaroslav Durych: Boží duha.....	27
2.1.2. Jan Procházka: Kočár do Vídně	30
2.1.3. Radka Denemarková: Peníze od Hitlera.....	33
2.1.4. Kateřina Tučková: Vyhnání Gerty Schnirch	37
2.1.5. Hana Andronikova: Zvuk slunečních hodin.....	41
3. Česko – německé vztahy v prózách Vladimíra Körnera.....	46
3.1. Historická próza 60. let 20. století	46
3.2. Vladimír Körner	47
3.2.1. Dílo Vladimíra Körnera.....	48
3.2. Prozaická balada.....	50
3.3. Podzimní novely.....	52
3.3.1. Adelheid	54
3.3.2. Zánik samoty Berhof	57
3.3.3. Zrození horského pramene	61
3.4. Postavy žen v Podzimních novelách	65
3.4.1. Adelheid – osud dcery nacisty po 2. světové válce	65

3.4.2. Ulrika – osud dospívající dívky.....	67
3.4.3. Hedvika Příbylová – osud vdovy po partyzánovi.....	68
3.5. Porovnání Podzimních novel	70
3.6. Styl psaní a jazyk Podzimních novel	73
3.7. Krev zmizelého	76
Závěr	79
Literatura.....	82
Primární literatura	82
Sekundární literatura	82
Časopisy, periodika	85
Internetové zdroje	85

Úvod

K tématu mé diplomové práce s názvem *Česko – německý konflikt v prózách Vladimíra Körnera* mne přivedl zájem o literaturu spjatou s obdobím 2. světové války a těsně po ní. Je velice zajímavé povšimnout si, jak se vyvíjely vztahy mezi obyvateli české a německé národnosti od roku 1918 až po samotný odsun německého obyvatelstva záhy po 2. světové válce. V této práci se pokusím analyzovat, jak k sobě tyto národy přistupovaly, a to především na základě vybraných literárních děl Vladimíra Körnera (*Zánik samoty Berhof, Krev zmizelého, Adelheid, Zrození horského pramene*) a také dalších autorů, u nichž si budu primárně všimnout této problematiky. Zároveň se také zaměřím na ženské hrdinky v prózách V. Körnera.

Hlavním cílem mé diplomové práce je analýza česko – německých vztahů v literárním zpracování, z nichž nejpodrobněji se budu zabývat prózami spisovatele Vladimíra Körnera, dále se také zmíním o vybraných knihách dalších autorů, jejichž námětem je rovněž tato problematika. Z těchto knih jsem se ve své práci rozhodla zmínit tyto následující: *Peníze od Hitlera* (Radka Denemarková), *Vyhnání Gerty Schnirch* (Kateřina Tučková), *Zvuk slunečních hodin* (Hana Andronikova), *Kočár do Vídně* (Jan Procházka) a *Boží duha* (Jaroslav Durych). V dílech V. Körnera se budu zabývat detailnějším rozbořem jeho děl než u ostatních výše zmiňovaných a zaměřím se též na popis autorova stylu psaní a užití jazyka.

Tato závěrečná práce se bude skládat ze tří dílčích částí. Nejdříve představím historický kontext období od roku 1918 až do 2. světové války, následně budu analyzovat vybrané tituly s tématem česko – německých vztahů a v poslední, obsahově nejbohatší části, se budu věnovat osobnosti a dílům spisovatele Vladimíra Körnera, věnovaných poválečnému období.

V první části práce nastíním historický vývoj od roku 1918, tedy vzniku Československa až do začátku 2. světové války v roce 1939. Během popisu se zmíním o některých nezapomenutelných a podstatných okamžicích a osobnostech, které měly vliv na budoucí fungování státu (viz. např. vznik Československa, T.G.Masaryk, hospodářská krize, Versaillská smlouva, Mnichovská dohoda apod.). Jelikož cílem mé práce není detailně popsat toto historické období, budu se snažit vybrat jen nejdůležitější momenty tak, aby nebyla narušena časová posloupnost. V druhé polovině této části se budu věnovat osobnosti E. Beneše a již samotné

problematicke odsunu německého obyvatelstva, ať už formou vyhnání (též nazýváno divoký odsun), které nebylo organizované, či způsobem vysídlení, jež už bylo naopak naplánované a organizované. V rámci divokého odsunu nesmím opomenout zmínit dvě důležité události, a to Brněnský pochod smrti a Masakr v Ústí nad Labem, které si vyžádaly velký počet obětí.

V druhé části představím vybranou beletrii s tematikou česko – německých vztahů. Již předem jsem si zvolila výše zmíněné spisovatelky a spisovatele, v jejichž dílech budu analyzovat problematiku soužití českého a německého národa během 2. světové války a záhy těsně po ní.

V třetí části, která bude rozsahem nejobsáhlejší, budu rozebírat osobnost spisovatele Vladimíra Körnera a jeho vybraná díla rovněž s tematikou česko – německých vztahů. Tato sekce bude rovněž obsahovat základní vymezení informací týkajících se historické prózy a prozaické balady jako literárního žánru. Pro tuto část jsem si vybrala následující knihy: *Adelheid*, *Zánik samoty Berhof*, *Zrození horského pramene* (spadající do souboru *Podzimní novely*) a *Krev zmizelého*. V *Podzimních novelách* se také zaměřím na ženské postavy, které jsou přítomny jako jedny z hlavních hrdinek v každé z jeho próz, které jsem si pro tuto práci vybrala. Žena zastává v těchto prozaických textech různé pozice, ať už je to například matka dětí (*Zrození horského pramene*), dcera (*Zánik samoty Berhof*) či služebná (*Adelheid*). Dále budu také analyzovat styl psaní V. Körnera a užití jazyka v jeho dílech a v neposlední řadě porovnáám jeho prózy spadající do souboru *Podzimních novel*.

1. Historický kontext

1.1. Od roku 1918 k začátku 2. světové války

1.1.1. Vznik Československa

Dne 28. října 1918 došlo k rozpadu Rakouska – Uherska a tato situace dala za vznik Československu. Prvním prezidentem Československa byl jmenován Tomáš Garrigue Masaryk, jenž plnil funkci prezidenta v rozmezí let 1918-1935 a jeho nástupcem byl zvolen Edvard Beneš. T. G. Masaryk se stal prezidentem v závěru probíhající 1. světové války, jejíž oficiální konec je řazen k datu 11. listopadu 1918. „V Praze zavlály červenobílé prapory a červenomodrobílé trikolory. Vojáci strhávali ze svých čepic nenáviděné „karličky“, odznaky rakouské státní moci – říšská jablka s císařským monogramem. Štíty s rakouskými dvojhlavými orly začaly mizet. Zpívající a jásající lid je rozbíjel a házel do Vltavy. Byla provolávána sláva samostatnému československému státu.“¹

Dle Olivové se důležitými osobnostmi roku 1918 mimo jiné stali „mužové 28. října“, jmenovitě Antonín Švehla, Alois Rašín, František Soukup, Jiří Stříbrný a Vavro Šrobár, kteří byli hlavními postavami reprezentujícími Národní výbor a k večeru dne 28. října 1918 vydali první veřejné prohlášení.² Dle Kárníka tento výbor zároveň projednal myšlenku prvního zákona nově vzniklého státu, jenž byl podepsán všemi pěti výše zmíněnými osobnostmi souvisejícími s 28. říjnem. Díky tomu, že Národní výbor tento první zákon akceptoval, došlo k tomu, že se toto seskupení stalo nejvyšším zákonodárným sborem nově vzniklého státu, tedy Československa.³

¹ OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Praha: Karolinum, 2000, 355 s. ISBN 80-7184-791-7, str.66

² Tamtéž, str.66

³ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 2. opr.vyd. Praha: Libri, 2003, 571 s. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-030-6, str.35

Zmiňované veřejné prohlášení obsahovalo následující úryvek:
*„Lide československý. Tvůj odvěký sen se stal skutkem. Stát československý vstoupil dnešního dne v řadu samostatných kulturních států světa.“*⁴

*„Národní shromáždění bez debaty a jednomyslně zvolilo T.G.Masaryka prvním prezidentem této republiky. Aklamací byla pak zvolena první vláda nového státu. Ministerským předsedou se stal Karel Kramář, ministrem zahraničí Edvard Beneš, ministrem vojenství Milan Rastislav Štefánik.“*⁵

Kárník také zmiňuje, že po zavedení nového státního útvaru se objevily mimo pozitivních událostí také ty, které byly méně radostné. Jako nejdůležitější událost v nedlouhé době po vzniku Československa a následkem konce války nelze opomenout příchod hospodářské krize v důsledku poválečné situace.⁶ *„V zemi byla kritická hospodářská situace. Byl nedostatek mouky, mléka, masa a všech ostatních životních potřeb. Nebyly oděvy, prádlo, boty, vnitřní trh byl válečnými léty úplně rozvrácen. Na jedné straně se projevoval veliký nedostatek pracovních sil, především v zemědělství, na druhé straně vracející se vojáci nemohli nalézt zaměstnání právě vzhledem ke vnitřnímu hospodářskému rozvratu. S hladovou úrovní lidu prudce kontrastoval přepych válečných zbohatlíků a hluboké sociální rozdíly se dále prohlubovaly.“*⁷

Dle Kárníka se nedostatek pracovních míst projevil nejvíce v odvětvích, která byla velice důležitá v období války. Jednalo se především o textilní výrobu a zbrojovky. Došlo k citelnému zdražování potravin, ale naopak nedocházelo k viditelnému navyšování mezd zaměstnanců.⁸

Staněk uvádí, že již v této době bylo možné shledat značné napětí vztahů mezi českým a německým národem, který obýval celou oblast Československa. Nedlouho po vyhlášení Československa v něm bylo přítomno něco málo přes

⁴ OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Praha: Karolinum, 2000, 355 s. ISBN 80-7184-791-7, str.66

⁵ Tamtéž, str.67

⁶ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 2.opr.vyd. Praha: Libri, 2003, 571 s.Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-030-6, str. 50

⁷ OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Praha: Karolinum, 2000, 355 s. ISBN 80-7184-791-7, str.79

⁸ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 2.opr.vyd. Praha: Libri, 2003, 571 s.Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-030-6, str. 50

3 miliony Němců s československým národním občanstvím, kteří byli nerovnoměrně rozmístěni v Čechách, na Moravě, na Slovensku a také v Podkarpatské Rusi. Většina německých starousedlíků žila v oblasti pohraničí. Němci měli jistotu rovnosti před zákonem a mohli rozvíjet svůj kulturní a veřejný život. Příslušníci této menšiny mohli vydávat tisk, zřizovat divadla, muzea, knihovny a měli také možnost poslouchat rozhlasové vysílání Československého rozhlasu rovněž v německém jazyce.⁹ Dle Kárníka tak nelze opomenout, že se tato menšina začala prosazovat i na politické scéně. Vznikaly německé politické strany, z nichž můžeme jmenovat např. DSAP¹⁰, DCVP¹¹ či DNSAP¹².¹³

1.1.2. Versaillská smlouva a hospodářská krize

Kárník uvádí, že roku 1919 byla v Paříži na zámku Versailles zrealizována mírová konference. Československo bylo v Paříži zastoupeno Karlem Kramářem.¹⁴

Olivová informuje, že byly podepsány mírové smlouvy s Německem a Rakouskem. Záhy po podepsání Versaillské smlouvy s Německem začal Edvard Beneš řešit vztah Československa a Německa. Díky tomuto dokumentu mohlo Československo zabavit říšskoněmecký majetek, který se nacházel na jeho území.¹⁵

⁹ STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918-1948): Studijní materiál*. Ostrava: Amosium servis, 1992, 111 s. ISBN 80-85498-04-9, str.9-10

¹⁰ Deutsche sociadedemokratische Arbeiterpartei in der Tschechoslowakischen Republik (KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 2.opr.vyd. Praha: Libri, 2003, 571 s.Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-030-6, str. 92)

¹¹ Deutsche christlich soziale Volkspartei (KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 2.opr.vyd. Praha: Libri, 2003, 571 s.Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-030-6, str. 93)

¹² Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei (KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 2.opr.vyd. Praha: Libri, 2003, 571 s.Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-030-6, str. 93)

¹³ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 2.opr.vyd. Praha: Libri, 2003, 571 s.Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-030-6, str. 92-93

¹⁴ OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Praha: Karolinum, 2000, 355 s. ISBN 80-7184-791-7, str.87-88

¹⁵ Tamtéž, str.102-104

Dále Olivová uvádí, že počínaje dnem 24. října 1929, kdy došlo k zhroucení burzy v New Yorku, se celý svět začal potýkat s přicházející hospodářskou krizí, která měla značné ekonomické, sociální i politické důsledky. Hospodářská krize v Československu se oproti jiným zemím vyvíjela pomaleji. Největší dopady bylo možné zaznamenat v oblasti financí, zemědělství a průmyslu. V zemědělství se jednalo především o velký pokles cen výrobků a došlo k narůstání zadluženosti v tomto odvětví. Oblast průmyslu byla rovněž také zasažena, nicméně větší dopad byl viditelný u lehkého průmyslu, jelikož těžký průmysl měl příznivější podmínky pro svůj rozvoj.

V neposlední řadě též upozorňuje na problémy v oblasti financí, ve které došlo k úvěrové krizi, díky níž banky navyšovaly úrokovou míru úvěrů. Velký deficit bylo možné pocítit také ve státním rozpočtu, kde došlo k snížení příjmů státu a navyšování výdajů. Vzhledem k úpadku v oblasti výroby bylo možné sledovat velký nárůst nezaměstnanosti, která byla nejvíce patrná v roce 1933, kdy bylo v zemi rekordních 920 000 lidí, kteří byli bez práce. Díky vysoké nezaměstnanosti mohly výrobní podniky snižovat mzdy, jelikož byl nesmírně vysoký zájem o práci. Krize měla rovněž také velký vliv na existenci živnostníků, kteří byli nuceni zavřít své podniky.¹⁶

Dle Olivové dne 21. listopadu 1935 T. G. Masaryk oznámil, že se chce vzdát svého prezidentského postu, načež 14. prosince 1935 proběhly volby nového prezidenta. Vítězně z těchto voleb vzešel s velkou převahou volebních hlasů Edvard Beneš, který do té doby působil jako ministr zahraničních věcí. Jednou z prvních věcí, kterou ve svém mandátu vykonal, bylo budování pohraničního opevnění, dále musel na své místo ministra zahraničních věcí dosadit nového ministra a v neposlední řadě se snažil bránit československou demokracii.¹⁷

¹⁶ OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Praha: Karolinum, 2000, 355 s. ISBN 80-7184-791-7, str.157-166

¹⁷ Tamtéž, str.200-203

1.1.3. Mnichovská dohoda a počátek 2. světové války

Olivová zmiňuje, že po zvolení nového prezidenta se Československo ocitlo v nezáviděníhodné situaci, kdy na něho byl veden nátlak ze strany Adolfa Hitlera, jenž se snažil získat pohraniční oblasti Československa, tedy sudetoněmecké území. Hitler měl dokonce již předem naplánovaný útok, díky němuž chtěl docílit svých plánů. Takto vzniklá situace vyústila v konferenci, která se konala 29. září 1938 v Mnichově a ke které byli pozváni zástupci čtyř evropských velmocí, jednalo se o Adolfa Hitlera (Německo), Benita Mussoliniho (Itálie), Nevilla Chamberlaina (Spojené království) a Édouarda Daladiera (Francie). Zástupce Československa nebyl ke konferenci přizván. Toto setkání se skládalo ze tří dílčích zasedání. O Československu bylo rozhodováno bez jeho přítomnosti a bez jakéhokoli ohledu na jeho stanoviska. Při třetím zasedání byla podpisem všech čtyř přítomných zástupců přijata Mnichovská dohoda a tímto vstoupila v platnost.

Nyní vyvstala otázka, jak sdělit výsledky konference nepřítomnému Československu. Původně měl tuto informaci předat zástupce Francie, tedy Daladier, nicméně nakonec byl výsledek schůze oznámen všemi zástupci, a to nad ránem dne 30. září 1938, kdy již zástupci Československa – Mastný a Masařík netrpělivě očekávali její výsledek.¹⁸

Dále Olivová uvádí, že se podepisující zástupci Mnichovské dohody shodli na tom, že by bylo velice přínosné, aby byla Mnichovská dohoda i naoko odsouhlasena československou vládou, a tak jí ponechali velice krátkou dobu na rozmyšlenou. Pod nátlakem a ve velice náročné situaci nemohl Edvard Beneš odmítnout podpis Mnichovské dohody, a proto tak učinil. Ve své odpovědi ale nezapomněl zdůraznit, že o Československu bylo rozhodnuto bez něho a proti němu. Beneš se tak chtěl vyhnout ozbrojenému konfliktu a snažil se zachovat mír. Díky tomu se tato země octla ve značné mezinárodní izolaci. Československé území mělo být obsazováno již od následujícího dne bez zbytečného odkladu. Dne 1. října 1938 došlo již z německé strany k obsazování německých pohraničních oblastí.

¹⁸ OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Praha: Karolinum, 2000, 355 s. ISBN 80-7184-791-7, str.200-203

V důsledku této konference přišla republika o značné území a téměř 5 milionů obyvatel.¹⁹

„V souvislosti s Mnichovem se často mluví o takzvaném mnichovském traumatu nebo komplexu. Reálné psychické trauma, způsobené přijetím dohody čtyř velmocí, skutečně existovalo a u vojáků bylo navíc umocňováno nenaplněním vojenské přísahy a vzdáním se bez výstřelu.“²⁰

Olivová zmiňuje, že dne 5. října 1938 odstoupil Edvard Beneš z funkce prezidenta a bylo mu doporučeno opustit zemi. Následně byl v prezidentských volbách dne 30. listopadu 1938 zvolen Emil Hácha.

V březnu následujícího roku se Emil Hácha sešel s Hitlerem, který nebyl spokojen se situací v Československu, a obával se, aby nenastala situace, která byla v zemi před přijetím Mnichovské dohody. Vydal rozkaz obsadit Československo a utvořit z něho součást německé říše. Po Emilu Háchovi požadoval potvrzení, že s tímto rozhodnutím souhlasí. Díky nátlaku ze strany Adolfa Hitlera tedy Emil Hácha podepsal potřebný dokument a vložil tak osud Československa do jeho rukou. Dne 15. března 1939 došlo k avizované okupaci Čech a Moravy a byl vyhlášen Protektorát Čechy a Morava.²¹ 1. září 1939 začala napadením Polska druhá světová válka, která skončila 2. září 1945.

¹⁹ OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Praha: Karolinum, 2000, 355 s. ISBN 80-7184-791-7, str.275-291

²⁰ *Mnichovská dohoda=Munich agreement: cesta k destrukci demokracie v Evropě*. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2004, 387 s. ISBN 80-246-0923-1, str. 54

²¹ OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Praha: Karolinum, 2000, 355 s. ISBN 80-7184-791-7, str.292-307

1.2. Edvard Beneš a odsun německého obyvatelstva

1.2.1. Edvard Beneš

Hajšman uvádí, že se Edvard Beneš narodil dne 28. května 1884 v Kožlanech, nacházejících se v západních Čechách nedaleko Plzně.²²

Olivová v knize *Edvard Beneš 1884-1948: životopisný medailon: myšlenky a názory: politická stanoviska: nový dokument* zmiňuje, že během svých studentských let prošel na univerzitách mnohými rozličnými obory od práva či filozofie až k samotné politice, která určila jeho pozdější zaměření. Společně s T. G. Masarykem se začal objevovat na politické scéně, kde se snažili především o budování samostatného československého státu. Beneš pracoval jako generální sekretář Československé Národní rady a následně v rozmezí let 1918 – 1935 zastával funkci ministra zahraničí. Roku 1935 byl zvolen prezidentem Československa po T.G.Masarykovi. Ve své funkci měl jasně stanovené cíle, mezi něž patřila například neodkladná výstavba pohraničních opevnění či boj proti straně Konrada Heinleina, která byla velice blízce spojena s Adolfem Hitlerem. Beneš se velice aktivně podílel na obraně Československa, a to především proti Hitlerovi, který chtěl na tento stát zaútočit. Díky tomu byla vyhlášena mobilizace. Přelomovým dnem se stalo 28. září 1938, kdy byla podepsána Mnichovská dohoda. Pár dní poté, přesněji 5. října 1938, Beneš odstoupil z funkce prezidenta a odešel z republiky.²³

Dle Olivové se v březnu roku 1939 stal Beneš jednou z hlavních osobností československého zahraničního i domácího odboje. Roku 1940 byl jmenován prezidentem československé exilové vlády v Londýně. V únoru roku 1948 došlo v Československu ke komunistickému převratu a Beneš již nemohl prosazovat ideu demokratických stran a byl vystaven nátlaku komunistické strany. Z těchto důvodů v červnu roku 1948 složil funkci prezidenta a téhož roku v září zemřel v Sezimově Ústí.²⁴

²² HAJŠMAN, Jan. *Beneš státník – člověk*. Praha: Mladé proudy, 1934, 76s., str. 19

²³ *Edvard Beneš 1884-1948: životopisný medailon: myšlenky a názory: politická stanoviska: nový dokument*. Praha: Společnost E.Beneše, 1994, 28 s. ISBN 80-901733-0-6, str. 3-5

²⁴ Tamtéž, str. 3-5

1.2.2. Benešovy dekrety

„Pojem dekret bývá v současnosti vysvětlován různě: a) jako úřední výměr (dekret na byt), b) jako ustanovací právní akt (např. jmenovací dekret ředitele).“²⁵

V publikaci *Benešovy dekrety: nejvýznamnější dokumenty v plném znění* zjišťujeme, že Benešovy dekrety jsou závazná ustanovení, která byla vytvořena během 2. světové války a těsně po ní. V tomto období byla uznána prozatímní československá vláda v zahraničí. Mylně je s těmito dokumenty jmenován pouze Edvard Beneš, jelikož na jejich tvoření se podílela celá vláda, jejíž ministři spolu s Benešem tyto listiny uvedli v platnost tím, že je stvrdili svými podpisy. Roku 1945 byly tyto dekrety potvrzeny a uznány jako zákony. Celkový počet přesahuje 140, nicméně jen nepatrná část se týká Němců a Maďarů žijících v Československu.²⁶

„Originály dekretů prezidenta republiky byly vydávány na hlavičkovém papíru s nadpisem „Prezident československé republiky“, dále byl na nich státní znak předmnichovské republiky a nápis „Pravda vítězí““.²⁷

Staněk uvádí, že jedním z dekretů týkajících se německé menšiny, byl například dekret č. 33, díky němuž došlo ke ztrátě československého občanství u osob, jež po podepsání Mnichovské dohody či za okupace nabyly německou státní příslušnost či se ze své svobodné vůle samy přihlásily k Němcům.²⁸

1.3. Plán odsunu Němců

Podle Spirita v případě, že mluvíme o odsunu obyvatelstva německé menšiny, nesmíme opomenout říci, že tento odsun německého obyvatelstva byl organizován

²⁵ SPIRIT, Michal. *Tzv. Benešovy dekrety: předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*. Praha: Oeconomica, 2004, 439 s. ISBN 80-245-0755-2, str. 12

²⁶ *Benešovy dekrety: nejvýznamnější dokumenty v plném znění*. Pardubice: Filip Trend, 2002, 135 s. ISBN 80-86282-21 – X, str. 5-6

²⁷ SPIRIT, Michal. *Tzv. Benešovy dekrety: předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*. Praha: Oeconomica, 2004, 439 s. ISBN 80-245-0755-2, str. 182

²⁸ STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918-1948): Studijní materiál*. Ostrava: Amosium servis, 1992, 111 s. ISBN 80-85498-04-9, str. 51

ve třech vlnách, první vlna je spojována s těsným koncem v posledních měsících 2. světové války, v druhé vlně došlo k divokému odsunu, který byl realizován v květnu až červenci roku 1945 a třetí vlna je zastoupena organizovaným odsunem, který probíhal od prosince 1945 dle Postupimské dohody.²⁹

Brandes tvrdí, že o odsunu německého obyvatelstva uvažoval Edvard Beneš již před rokem 1939, kdy vyhotovil tzv. pátý plán. S tímto plánem vyslal 17. září 1938 ministra Jaromíra Nečase do Paříže, aby ho představil Léonu Blumovi.³⁰

Staněk uvádí, že ačkoli bylo počítáno s přítomností určitého německého obyvatelstva v Československu, byla v plánu redukce jejich celkového počtu a úprava hranic. Po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava a začátku války se začalo uvažovat o radikálním řešení, jak eliminovat německou menšinu v zemi. Mezi lety 1941 až 1942 se snažil Beneš zjistit, zda může v případě odsunu sudetských Němců počítat s podporou Velké Británie, následně si získal také pomoc od Sovětského svazu. S postupem času začal E. Beneš čím dál více naléhat na uskutečnění tohoto transferu.³¹

Dále Staněk upozorňuje na to, že bylo veřejně předneseno, že by měl být odsun realizován na velkém počtu lidí, zároveň se ale nevyklučovala přítomnost německého obyvatelstva v zemi. Dne 23. listopadu 1944 se konalo memorandum, které si kladlo za cíl, že z celkového počtu 3,2 milionů Němců opustí zemi celé dvě třetiny, tudíž mělo v Československu zůstat kolem 800 000 obyvatel německé příslušnosti a ti by mohli obdržet československé občanství. Přelomový krok nastal v březnu 1943, kdy se v Moskvě sešel E. Beneš se sovětskými politiky a představiteli londýnské emigrace a projednávali toto dané téma. Hlavní pravidla odsunu byla stanovena oficiálně až 5. dubna 1945 v Košicích v rámci Košického vládního programu, prověřeni lidé dostali československé občanství, jiným bylo naopak

²⁹ SPIRIT, Michal. *Tzv. Benešovy dekrety: předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*. Praha: Oeconomica, 2004, 439 s. ISBN 80-245-0755-2, str. 218

³⁰ BRANDES, Detlef. *Cesta k vyhnání: 1938-1945: plány a rozhodnutí o "transferu" Němců z Československa a z Polska*. Praha: Prostor, c2002, 499 s. Obzor. ISBN 80 -7260-070-2, str. 21

³¹ STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918-1948): Studijní materiál*. Ostrava: Amosium servis, 1992, 111 s. ISBN 80-85498-04-9, str.22-33

občanství odňato. Němci a Maďaři, kteří se nastěhovali po období Mnichovské dohody v roce 1938, měli být bez odkladu vyhnáni.³²

Ti, kteří zůstali, museli plnit jasně daná pravidla: „V zásadě byl zakázán pohyb německého obyvatelstva mimo domovské obce, vycházení v nočních hodinách, bylo mu zakázáno navštěvovat veřejná zařízení včetně parků a lesů, používat hromadných dopravních prostředků. Němci směli nakupovat, navštěvovat lékaře a využívat služeb pouze ve vymezených, zpravidla značně krátkých časech. Vládním nařízením ze 17. května bylo stanoveno, že Němci budou dostávat stejné potravinové přiděly jako židé za války.“³³

Dle Kučery byli Němci dále rozmisťováni do táborů či obdobných zařízení, kde byli najímáni jako pracující, ale zároveň se zde objevovali i staří lidé či děti, kteří nebyli schopni práce. Tyto tábory byly většinou bývalé věznice či nacistické tábory různého druhu a panovala v nich nepříjemná atmosféra, byl v nich velký nedostatek jídla, léků, oblečení, dále zde lidé také museli vykonávat práce, které byly nepřiměřené jejich věku a fyzickému stavu. Dalším negativem bylo také to, že tyto tábory byly mnohdy vedeny různými psychopaty a sadisty, kteří zavedli taková pravidla, která nebylo možné mnohdy snést.³⁴

1.3.1. Divoký odsun

Kučera vysvětluje divokým odsunem období od května do začátku června roku 1945, kdy byly realizovány odsunové akce, které nebyly velice dobře naplánovány a byly často prováděny skupinami českého obyvatelstva. Nejvíce byla zasažena města Brno, Jihlava, Praha a dále severní a jižní Morava. Němci byli umístěni do různých táborů, například na strahovském stadionu či v Terezíně. Velice důležitým místem se stalo také město Brno, z něhož dne 30. května 1945 vyšla

³² ARBURG, Adrian von a Tomáš STANĚK. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*. Ve Sředoklukách: Zdeněk Susa, 2010, 373 s. ISBN 978-80-86057-67-5, str. 213-217

³³ KUČERA, Jaroslav. *Odsun nebo vyhnání?: sudetští Němci v Československu v letech 1945-1946*. Praha: H&H, 1992, 39 s. Panorama dějin. ISBN 80-85467-32-1., str. 12

³⁴ Tamtéž., str. 12-13

skupina přibližně 20 000 brněnských Němců. Tento pochod je dle místa svého konání nazýván „Brněnský pochod smrti“.³⁵

Hertl píše, že před samotným nástupem si lidé museli ve velkém spěchu sbalit své osobní věci, jež museli dát do zavazadel, která mohla vážit maximálně 25-30 kilogramů a jejichž obsah byl poté detailně kontrolován. Následně byli také bezdůvodně napadáni a pořád nevěděli, proč musí najednou v takovém spěchu opustit své vlastní domovy bez udání důvodu. Nejčastěji byli napadáni starší lidé a na druhé straně také matky se svými dětmi, které se tak staly mnohem zranitelnější.

36

„Stará žena, kterou táhli na žebříňáku – mám ten pohled ještě stále před očima – byla přede mnou zastřelena zezadu a žebříňák zničen. Jedné ženě vytáhli z kočárku miminko a hodili ho do příkopu. Kočárek nakopli, (...) matka si pro dítě doběhla. (...) Jestli se dítěti něco stalo, nevím. (...) Zemřeli byli odnášeni stranou a kdesi zahrabáváni. Můj bratr, kterému bylo osm a půl, už nemohl dál a my jsme zůstali sedět. Tu přišel asi dvaadvacetiletý hlídač a namířil na mého bratra pušku.“³⁷

Žampach uvádí, že lidé pochodovali z Brna směrem k Rakousku a určité procento z nich bylo poté navraceno zpět především kvůli nejednoznačnému určení národnosti a díky tomu zůstali v táboře v Pohořelicích. Zde se setkali s nedostatečnými hygienickými podmínkami, nedostatkem léků a potravy. Kvůli nízké hygieně propukla v táboře epidemie úplavice, která si rovněž vyžádala nespočet lidských životů. Pravděpodobným zdrojem nákazy byla infikovaná voda.³⁸

Dle Havla byl druhou důležitou událostí spojenou s divokým odsunem Němců Masakr v Ústí nad Labem, jenž se odehrál dne 31. července roku 1945. V budově cukrovaru, která byla využívána jako sklad munice, zbraní a výbušnin, v městské čtvrti Krásné Březno došlo okolo půl čtvrté odpoledne k výbuchu a vzápětí vypukl požár. Lidé bydlící v těsné blízkosti budovy si museli urychleně sbalit

³⁵ KUČERA, Jaroslav. *Odsun nebo vyhnání?: sudetští Němci v Československu v letech 1945-1946*. Praha: H&H, 1992, 39 s. Panorama dějin. ISBN 80-85467-32-1., str. 13-14

³⁶ HERTL, Hanns. *Němci ven! = « Die » Deutschen raus!: brněnský pochod smrti 1945: dokumentace*. Praha: Dauphin, 2001, 277 s. ISBN 80 – 7272-031-7, str.96

³⁷ Tamtéž, str.121

³⁸ ŽAMPACH, Vojtěch. *Vysídlení německého obyvatelstva z Brna ve dnech 30. a 31.května 1945 a nouzový ubytovací tábor v Pohořelicích 1.6- 7.7. 1945*. Brno: Šimon Ryšavý, 2014, 109 s. ISBN 978-80-7354-123-1, str. 28-37

to nejnmutnější a opustit své domovy. V hlavách Čechů tak vznikla myšlenka, že za výbuch může německé obyvatelstvo a vznikly první ataky vůči této menšině. Němci byli viditelně rozeznatelní díky bílým páskám, které měli připevněny na svých rukávech. Příslušníci německé národnosti byli házeni do řeky Labe a střílelo se po nich, a to především na mostě E.Beneše, dále u budovy hlavního nádraží a na Tržním náměstí. Násilí bylo prováděno jak na mužích, tak i na ženách. Na náměstí byli potlučení Němci vhazováni do protipožární nádrže, tomuto aktu se bohužel nevyhnuly ani přítomné děti. Útoky se dále rozšířily i do ostatních částí města. Hlavními aktéry této události byli civilní občané, ale i příslušníci uniformovaných složek. Někteří z Němců si sundali své bílé pásky, aby nebyli tak snáze identifikovatelní, a tak došlo také k několika potyčkám mezi samotnými Čechy. Na místo bylo vysláno několik ozbrojených složek, hasičské sbory a lékařská pomoc. Počet obětí není přesný, v muničním skladu zemřelo přibližně 19 lidí, po nepokojích v ulicích více než 40 osob.³⁹

„Na náměstí útočníci chytali náhodné chodce označené bílou páskou nebo Němce vyvlékali z domů. Přibližně v místech dnešního interhotelu Bohemia se nacházela protipožární nádrž. Byla betonová, hluboká asi dva metry, stěny měla kolmé, její okraje byly vyvýšené nad okolní terén. Zbití Němci byli házeni do nádrže a zde kamenováni. Ti, kteří byli naživu, byli klacky tlučeni pod hladinou. Voda byla zkrvavená.“⁴⁰

1.3.2. Konference v Postupimi

Churaň uvádí, že konference v Postupimi se konala v rozmezí od 17. července 1945 až do 2. srpna téhož roku. Jejími hlavními účastníky byly tyto země: Velká Británie zastoupena W.Churchillem, Sovětský svaz zastoupený J.Stalinem a Spojené státy zastoupené H.Trumanem, jenž se stal později hlavním předsedou tohoto sněmu. Během setkání se konalo 13 zasedání, jež měla různorodý

³⁹ HAVEL, Jan, Vladimír KAISER a Otfried PUSTEJOVSKY. *Stalo se v Ústí nad Labem 31.července 1945*. Ústí nad Labem: Město Ústí nad Labem, 2005, Memorabilia ustensis. ISBN 80 – 86646-11-4, str. 7-42

⁴⁰ Tamtéž, str. 23

charakter. Jedním z plánovaných témat byl také transfer německého obyvatelstva z Československa do Německa, ale tato problematika se začala řešit až v druhé polovině zasedání. Z výsledků bylo zřejmé, že bude v plánu vysídlení přibližně 750 000 Němců do sovětského pásma a o milion více do amerického pásma. S organizovaným odsunem se mělo začít v lednu roku 1946.⁴¹

1.3.3. Organizovaný odsun

Kučera informuje, že myšlenkou organizovaného odsunu se vláda v Československu začala zajímat od druhé poloviny června roku 1945. Měli být vystěhováni všichni kromě těch, co byli účastníky boje za osvobození Československa, popřípadě ti, kteří dokázali nátlak ze strany nacistů. Dále bylo nutné v zemi ponechat osoby, jež nebylo možné v pracovní sféře ihned nahradit. V úvodu července roku 1945 došlo ke vzniku referátu B na ministerstvu vnitra, jenž měl za úkol zajistit technickou přípravu odsunu a dále byl také vytvořen speciální orgán, který vytvářel směrnice týkající se odsunu, v nichž bylo uvedeno, že je v plánu vystěhovat přibližně 2,5 milionů Němců s frekvencí 200 000 osob za měsíc. Při plánování bylo nutné brát v potaz mnoho důležitých věcí, v první řadě bylo třeba naplánovat odsun tak, aby v žádném odvětví nedošlo k prudkému poklesu zaměstnanců a nebyla tak ohrožena jejich existence, dále musela být stanovena místa, která budou vymezena jako sběrná a odsunová střediska. Celkový počet těchto sběrných středisek čítal 104 a byla rozmístěna v různém počtu v Čechách, na Moravě i ve Slezsku. Následně bylo v prosinci 1945 stanoveno hlavním orgánem pro tuto plánovanou akci ministerstvo vnitra. Z povinnosti odsunu byli rovněž vyčleněni Češi a Slováci, kteří byli nuceni přijmout německé občanství pod pohrůzkami, dále se jednalo také o manželky československých občanů, manžele žen české a slovenské národnosti, jež disponovali československou státní příslušností a mnoho dalších. Bylo v plánu provést transporty, z nichž by každý čítal na 40 vagonů,

⁴¹ CHURANĚ, Milan. *Postupim a Československo: mýtus a skutečnost*. Praha: Libri, 2001, 157 s. Otazníky našich dějin. ISBN 80 – 7277- 062- 4, str. 61-80

a v nich mělo být přepraveno celkem 2000 osob. Dvěmi hlavními trasami byly stanoveny tyto: Domažlice - Furth a Cheb – Hof.⁴²

Dále Kučera píše, že první transport se konal dne 25. ledna 1946 a byl vyslán z města Domažlice směrem na americké území. Původně byl vyslán vlak s četností jednou denně, později ale jejich počet stoupl až na šest vlaků denně. Dalším místem, kam byli Němci transportováni, bylo sovětské území, kam byli odvázeni lidé nemocní, staří, a především malé děti, které neměly ani jednoho z rodičů. Před každým transportem se lidé shlukli na shromaždišti, kde se museli podrobit osobní a lékařské prohlídce. Osobní zavazadla měla také svá jasně daná pravidla, bylo možné v nich převážet pouze věci denní potřeby a pomůcky nutné k výkonu povolání. Gramáž jednotlivých zavazadel byla omezena 50 kg na osobu, což nahradilo původně zamýšlených 30 kg. Lidé před odjezdem dostávali i určitý finanční obnos.⁴³

Staněk tvrdí, že během těchto prohlídek docházelo také ještě k aktům násilí a lidem byl zcizován jejich vlastní majetek, který si s sebou donesli. Němci často přicházeli o věci, které si s sebou dle směrnic mohli klidně odvézt, nicméně ty jim byly bez udání důvodu odebírány. Před samotným transportem se někteří z nich snažili ukrýt svůj majetek, popřípadě se ho pokusili nějakým způsobem poničit, aby byl znehodnocen. Dále se také snažili vymyslet, jak by se mohli vyhnout daným příkázáním z platných předpisů.⁴⁴

Dle Kučery celkový počet osob, jež opustily Československo v rámci organizovaného odsunu v roce 1946, přesahuje 1 milion na americké území a přes půl milionu na sovětské okupační pásmo v Německu.⁴⁵

⁴² KUČERA, Jaroslav. *Odsun nebo vyhnání?: sudetští Němci v Československu v letech 1945-1946*. Praha: H&H, 1992, 39 s. Panorama dějin. ISBN 80-85467-32-1, str. 17-22

⁴³ Tamtéž, str. 26-29

⁴⁴ STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918-1948): Studijní materiál*. Ostrava: Amosium servis, 1992, 111 s. ISBN 80-85498-04-9, str. 64-65

⁴⁵ KUČERA, Jaroslav. *Odsun nebo vyhnání?: sudetští Němci v Československu v letech 1945-1946*. Praha: H&H, 1992, 39 s. Panorama dějin. ISBN 80-85467-32-1, str. 26-29

2. Vybraná próza s tématem česko – německých vztahů

2.1. Úvod k próze s tematikou česko – německých vztahů

Dle Milana Jungmanna se díla zabývající problematikou soužití Němců a Čechů zaměřují především na téma ztráty domova a následné hledání nového. Prvními spisovateli, kteří psali o této problematice, byli Václav Řezáč se svým románem *Nástup* z roku 1951 a Bohumil Říha se svým dílem *Země dokořán*, jež již v názvu napovídá, že chápe prostor pohraničí jako možnost změny starého v něco nové. Dalším spisovatelem píšícím o této tématice se stal koncem 50. let Karel Ptáčník se svým dílem *Město na hranici*.

Hlavní postavy těchto děl cítí touhu pomstít se Němcům za příkoří jim způsobená během války či okupace. Proto se zabydlují v místech, která dříve obývali Němci, a dokonce si rádi přivlastňují i jejich vlastní majetek. Autoři těchto děl se ale snaží ukázat, že pomsta není tak jednoduchá a není vhodné mstít se stejným způsobem tak, jak byli mstěni Češi od Němců.

Dalším dílem s tímto tématem se stala novela *Boží Duha* od Jiřího Durycha, která byla napsána roku 1955, ovšem nebyla ihned vydána. V ní se hlavní hrdina dostává na cestu pokání za to, že bylo dopuštěno, aby lidé přišli o své vlastní domovy a jistoty. Bere na sebe vinu za všechny vlastence své země. K dalšímu vydání došlo začátkem 90. let, ovšem ani v této době se kniha nedočkala větší pozornosti.

Nejznámějším autorem spjatým s tématem odsunu Němců je bezpochyby Vladimír Körner, a to především svým dílem *Zánik samoty Berhof*, napsaným roku 1973. Děj této novely se odehrává v Jeseníkách v brzkém období po konci války. Autor se snaží hlavní postavy vylicít jako oběti války.

Dalšími autory, kteří se daným tématem ve svých dílech zabývali, byli například Jiří Stránský se svým románem *Zdivočelá země*, dále také například kniha *Zámecký pán aneb Antikuro* od Jana Křesadla, v níž se setkáváme s návratem odsunutého Němce. Poměrně významným dílem pojednávajícím o soužití Čechů a Němců je také román *Cejch* od Zdeňka Šmída, vydaný roku 1992.⁴⁶

⁴⁶ JUNGSMANN, Milan. *Prózy o česko-německých vztazích*. Literární noviny, 1993, roč. 4, č. 29, s. 6

2.1.1. Jaroslav Durych: Boží duha

Jaroslav Durych

Dle Vaňky a Menclové byl Jaroslav Durych prozaik, esejista a básník katolické orientace, jenž se narodil 2. prosince 1886 v Hradci Králové a zemřel 7. dubna 1962 v Praze. Svá studentská léta strávil na gymnáziu v Hradci Králové a Příbrami a poté pokračoval ve svých studiích na Lékařské fakultě Univerzity Karlovy. Během své profesní kariéry se živil jako lékař, ale převládl u něho zájem o literaturu. Inspiraci pro svá díla čerpal Durych z cest do cizích zemí.

Z jeho prozaické tvorby lze jmenovat tato díla: novelu *Jarmark života*, román *Na horách*, dále lyrické prózy *Hadí květy*, *Sedmikráska* či *Boží duha*, jejímiž znaky je inspirace tajemstvím dívčí krásy či kouzlo přírody. V básnické tvorbě se jedná například o tyto sbírky: *Panenky a Žebrácké písně*. Dále je znám také pro své prózy s historickým námětem především z období baroka. Jedná se například o díla *Rekviem* či *Bloudění*.⁴⁷

Boží duha

Kniha *Boží duha* je novela, kterou napsal Jaroslav Durych roku 1955, vydána ale byla až posmrtně. Hlavní dějovou linií je setkání českého muže se sudetskou Němkou v českém pohraničí v období těsně po 2. světové válce.

V úvodu knihy se hlavní hrdina, který není nijak pojmenovaný, asi 60 letý muž vrací po válce do českého pohraničí, které ještě nese následky právě skončené války. „*Všude velebně vládlo mrtvé ticho, všude seděla smrt, každý dům se podobal hrobce, všecko zíralo do věčnosti.*“⁴⁸ Během této cesty vzpomíná na své prožité dětství.

Dle Peroutkové se obsahem těchto jeho vzpomínek stává dívka z jeho dětství, která byla patrně německé národnosti.⁴⁹ Při svém putování dojde až k chátrajícímu

⁴⁷ VAŇKA, Václav a Věra MENCLOVÁ. *Slovník českých spisovatelů*. 2.přepřac. a dopl.vyd. Praha: Libri, 2005, ISBN 80-7277-179-5

⁴⁸ DURYCH, Jaroslav. *Boží duha*. Praha: Československý spisovatel, 1969, 137 s., str. 11

⁴⁹ PEROUTKOVÁ, Michaela. *Vyhnání: jeho obraz v české a německé literatuře a ve vzpomínkách*. Praha: Libri, 2008, 204 s., [2] s.obr.příl. ISBN 978-80-7277-345-9, str. 51

a osamělému kostelu, který byl celý obalen pavučinami. Uvnitř najde rakev, která silně zapáchá, protože je v ní nepohřbená osoba. Jelikož je již noc, rozhodne se, že si najde místo k přespaní a následující den se vrátí, aby danou mrtvolu pohřbil. Při své cestě narazí na dům, který vypadá na první pohled opuštěný a rozhodne se v něm přenocovat. Z této domněnky ho vyvede zjištění, že je v domě jedna z postelí rozestlána, tudíž tento dům někdo musí obývat, i přesto zde ale stráví noc. Následně dojde k setkání s Němkou, která toto obydlí obývá a jejíž jméno není nijak blíže specifikováno. Dají se do společného rozhovoru a žena se muži svěří se svými životními útrapami, kterými si musela projít. Vypráví o násilné smrti své matky a tety a také o tom, jak a kolikrát byla ona sama znásilňována pro potěšení druhých. „*Jeden mě ještě držel a ještě se nevydováděl a druhý už stál a pobízel k spěchu. A co ještě bylo těch ostatních radovánek a řevu a ran!*“⁵⁰

Následující den společně odchází do kostela, aby pohřbili mrtvolu v rakvi, kterou muž předešlého dne objevil. Jelikož ale uplynula již dlouhá doba od její smrti, najdou ji ve velice pokročilém stádiu rozkladu s velkým množstvím červů a následně zjišťují, že se jednalo o matku s dítětem. „*Těch hedvábných, aksamitových i kmentových červů! Jak se kroutili, svíjejíce se a visíce na všem, co bylo v té rakvi, až se svíraly rty!*“⁵¹

Společně se jim podaří vložit polorozpadlou rakev s ostatky do hrobu a dopřát tak tělesným ostatkům klid na poslední cestě. Při odchodu se setkávají s rodinou, která pozná v Němce dívku z dětských let, protože si na ni vzpomenu především pro její výborné školní úspěchy. Mylně ji s doprovázejícím mužem pokládají za pár. Němka s mužem společně řeší, jaká bude jejich budoucnost, žena si myslí, že odejde bez ní. Přiznává, že měla dítě, které ale zemřelo, načež on jí řekne, že on sám má pět dětí. Stane se ale pravý opak, i přes jejich domnělý velký věkový rozdíl se mezi nimi vyvine milostný vztah.

Česko – německé vztahy v próze Boží duha

V prozaickém díle *Boží duha* je možné všimnout si toho, jak vypadalo české pohraničí těsně po válce, a jak pocíťovali pobyt v této zemi příslušníci německé

⁵⁰ DURYCH, Jaroslav. *Boží duha*. Praha: Československý spisovatel, 1969, 137 s., str. 70

⁵¹ Tamtéž, str. 86

národnosti, kteří zde zůstali. V knize tento protipól tvoří mladá německá žena, která jako jediná z rodiny přežila a nese si s sebou ve vzpomínkách hrůzy, které se jí ze stran Čechů dostalo kvůli jejímu původu (opakované a nekonečné znásilňování, vražda matky a tety,...), „*Ale když nás pak zaskočili, chtěla křičet a smlouvat a ani se nedovtípila, že ti dva se už z rozpustilosti těší přece jen na to, jak jí prostřelí hrb.*“⁵² a na druhé straně postarší muž české národnosti, který se vrací po válce a v opuštěném pohraničí nachází německou ženu, která si nejprve myslí, že je opět jedním z těch, kteří ji tak velice ublížili, ale postupně k sobě nacházejí důvěrnější vztah, jenž je upevněn také díky návštěvě kostela s nepohřbeným tělem, jež se jim společnými silami podaří poklidně pohřbít. Tato situace se pro ně stane jednou z těch, která jejich vzájemné chvíle posunula tak, že z nich poté vzejde milenecké souznění a touha po rodině, ačkoli on už má celkem pět dětí, ale ona měla jen jedno, které zemřelo.

Peroutková uvádí, že Boží duhou je v knize myšleno smíření mezi českým a německým národem vzhledem k jejich historické minulosti.⁵³ Skoro celé pohraničí je totiž vysídleno z důvodu jak organizovaného, tak i neorganizovaného odsunu Němců z této oblasti, který probíhal nedlouho po konci 2. světové války. „*Ta duha, která měla z nich vyjít, už vyšla a objímala nás ve svém náruči. Objímala nás a hřála nás, opájejíc nás svou vznešenou září, svou milostí, přesahující všechny pomysly lidské, a celou svou slávou jako osmero blahoslavenství.*“⁵⁴

V knize se vyskytuje motiv viny a odpuštění, kdy se každý z hrdinů cítí být zodpovědný za chování svých krajanů, jež nebylo v dané době tím nejlepším. Žena cítí k Čechům odpor, jelikož je má spojené jen s násilím na lidech a tím, jak znásilňovali a zneužívali ženy. Muž v sobě nese jistý pocit nenávisti proti německému obyvatelstvu, ale převažuje u něho odpovědnost za činy spáchané jeho krajanů. Z toho je zřejmý i závěr knihy, kdy si hlavní hrdinka myslí, že jí chce ublížit a poslat pryč, záhy je ale mile překvapena, když jí řekne, aby zůstala, a plánují spolu založení rodiny. „*Ale co chcete dělat? Snad mě nechcete bít? Ach, bít? Kdepak bít? Jen líbat. Jen líbat! A líbat tak dlouho, až řeknete: Dost!*“⁵⁵

⁵² DURYCH, Jaroslav. *Boží duha*. Praha: Československý spisovatel, 1969, 137 s., str. 47

⁵³ PEROUTKOVÁ, Michaela. Vyhnaní: jeho obraz v české a německé literatuře a ve vzpomínkách. Praha: Libri, 2008, 204 s., [2] s.obr.příl. ISBN 978-80-7277-345-9, str. 52

⁵⁴ DURYCH, Jaroslav. *Boží duha*. Praha: Československý spisovatel, 1969, 137 s., str. 137

⁵⁵ Tamtéž, str. 127

2.1.2. Jan Procházka: Kočár do Vídně

Jan Procházka

Vaňka a Menclová uvádí, že Jan Procházka byl český prozaik, filmový scénárista a politický publicista, jenž se narodil 4. února 1929 v Ivančicích a zemřel 20. února 1971 v Praze. Absolvoval Vyšší rolnickou školu v Olomouci a pracoval jako vedoucí Státního statku mládeže na Bruntálsku. V závěru 50. let se živil také jako filmový scénárista, dramaturg a vedoucí tvůrčí skupiny ve Filmovém studiu Barrandov. Svými články přispíval do mnohých periodik, např. do *Rudého práva*, *Literárních novin* či *Plamenu*.

Během své spisovatelské kariéry napsal nemalé množství próz. Roku 1960 napsal novelu *Zelené obzory*, nicméně většího ohlasu dosáhl se svými prózami, ve kterých pojednává o problematice 2. světové války, a to v dílech *Ať žije republika* a *Kočár do Vídně*. Mezi dalšími díly lze jmenovat *Závěj*, *Tři panny a Magdaléna*, *Přestřelka*.

Díla Jana Procházky se staly literární předlohou pro Karla Kachyňu, jenž na jejich základě natočil stejnojmenné filmy (*Ať žije republika*, *Kočár do Vídně*,...).⁵⁶

Kočár do Vídně

Kočár do Vídně je novela, již napsal Jan Procházka roku 1967. Jedná se o dílo, jehož děj se odehrává ke konci 2. světové války. Hlavní postavou je Krista, chudá žena z venkova. V průběhu vstupují do příběhu další osoby (dva vojáci a partyzáni v závěru knihy).

Na začátku knihy přichází hlavní hrdinka o svého manžela, který byl nachytán při krádeži cementu a následně oběšen. Ještě týž večer, co žena pochová svého muže, k ní domů přijdou dva němečtí vojáci a chtějí po ní, aby je odvezla domů. Vypukne v ní tak touha po pomstě smrti svého zesnulého chotě. Rozhodne se,

⁵⁶ VAŇKA, Václav a Věra MENCLOVÁ. *Slovník českých spisovatelů*. 2.přeprac. a dopl.vyd. Praha: Libri, 2005, ISBN 80-7277-179-5, str. 549

že vojáky cestou zabije a pro tento čin si s sebou přibalí do vozu sekuru. Jeden z vojáků je těžce raněn, tudíž žena očekává, že zemře sám a ani nebude třeba jejího zásahu. Již při cestě lesem vdova zjistí, že nezraněný voják je velice lekavý a má strach. Díky tomu si usmyslí, že její plán nebude složité zrealizovat.

Předem si rozmyslí, o co všechno musí vojáky připravit tak, aby nebyli schopni protiútok, cestou se jí podaří zbavit je některých zbraní a buzoly, aniž by si toho jeden z nich všiml. Zároveň využívá dobré znalosti lesa i jeho okolí a vymyslí léčku, díky níž je chce vozit neustále dokola a neopustit tak známé prostředí, ve kterém se snadno orientuje. Zraněný voják je na pokraji sil a pokouší se zastřelit zbraní, v tom mu ale jeho kamarád naštěstí zabrání. V průběhu cesty raněný muž zjistí, jaké má s nimi žena plány, a proto ji vyhodí z vozu a snaží se jí ujet. Ta ale díky dobré znalosti terénu neztratí kočár z dohledu. To vše činí proto, že se nechce vzdát koně a vozu, to jediné jí totiž po smrti muže zůstalo a ráda by to znovu využila pro svou práci v hospodářství.

Nenápadně se sune za vozem a neskočí ani do jedné z nachystaných léček. Mezitím raněný voják umírá a jeho přítel mu chce vykopat během cesty hrob. Zde se naskytla příležitost, aby mohla žena vykonat svůj plán. V nestřežené chvíli má možnost zaútočit, ale vojáka zachrání na poslední chvíli to, že vykřikne „máma“ a tím si zachrání život, jelikož po tomto ho nedokáže zabít. *„Kolem žaludku cítila chvění, ale to bylo jediné, co cítila. Otevřel oči. Ale než zvedla ruku, aby se všechno stalo, vyklouzlo mu hrdlem poslední slovo snu: máma! Zdálo se mu, že je doma, je neděle a všemu konec. Znělo to stejně jako máma. Lidský jazyk má jenom několik slov, která mají význam. Slovo ji zasáhlo na nejcitlivějším a nebolavějším místě. Pozřela je hltavě a s úlekem.“*⁵⁷

V závěru knihy dojde mezi Kristou a vojákem k milostnému spojení a ona tak doufá, že z tohoto aktu vzejde nový plod života, který by si velice přála, jelikož již jednou v požehnaném stavu byla, ale narodilo se jí mrtvé dítě. Vzápětí usínají na louce a stráví spolu noc. Při probuzení je čeká nemilé překvapení, a to dva partyzáni, jež mladého vojáka zabijí a Kristu znásilní. Nakonec si jeho mrtvolu odváží na svém povozu domů.

⁵⁷ PROCHÁZKA, Jan. *Kočár do Vídně*. Praha: Československý spisovatel, 1967, 99s., str. 87

Česko – německé vztahy v próze Kočár do Vídně

V knize *Kočár do Vídně* lze sledovat vývoj vztahu mezi českou selkou Kristou a mladým německým vojákem, který se svým kamarádem přichází do vsi právě v okamžiku, kdy hlavní hrdinka pohřbívá svého manžela. Sama se ještě nestihla vzpamatovat ze smrti svého muže, ale nechce si nechat propadnout příležitost, že by se za ni mohla pomstít. Byli to právě nacisté, kdo stáli za jeho smrtí a teď jí osud přivanul hned dva mladé německé vojáky. Díky tomu má možnost msty, kterou ale v závěru knihy neuskuteční, ačkoli je pro ni již od počátku plně rozhodnuta. O tom svědčí i fakt, že si s sebou na cestu bere sekeru, kterou je chce zabít. „*Ano, řekla si, je to nad slunce jasný pokyn boží. Modlila se, aby nezakolísala a měla sílu vykonat spravedlnost. V otýpkách sena vpašovala do vozu sekyru. Zastrčila ji mezi zadní nápravu a rozvorové ráhno.*“⁵⁸

V knize není řečeno, jak na nacisty hlavní hrdinka pohlížela před zabitím jejího muže, tudíž se můžeme jen domnívat, zda si díky tomuto aktu utvrdila již předem dané názory či až díky němu začala nacisty nenávidět a chtěla odplatu. Vystává ale otázka, zda by si žena tímto činem ulevila či naopak pohoršila svému svědomí. Druhý německý voják ale již během cesty poznává a upozorňuje svého kamaráda, že Krista má v plánu jim ublížit, ten na něho ale nedá, což se jim mohlo oběma stát osudným.

Je velice zajímavé povšimnout si, jak se v průběhu celé knihy mění vztah mezi Českou Kristou a německým vojákem. V úvodní části ho vnímá jen jako prostředek pro pomstu a chce ho zabít. V průběhu knihy se na něho začne ale dívat jinými očima. Zjišťuje, že je velice bojácný a je to vlastně ještě dítě, které nemá moc životních a intimních zkušeností. I přesto ale neustále převažuje touha msty. Důležitým momentem se stane okamžik, kdy mladý voják kope hrob pro svého kamaráda, zde se naskytne neopakující příležitost, která je ala zhatěna tím, že voják vykřikne slovo máma. Krista i přes sebevětší nutkání nedokáže zabít takto nedospělého chlapce. I přes nenávisť vůči německému obyvatelstvu se překoná a neskuteční svůj plán. Stojí za povšimnutí, jak dokáže jedno vhodně vyřknuté slovo v určité chvíli zvrátit celý osud, který tak okamžitě nabírá jiný směr. Následně dojde

⁵⁸ PROCHÁZKA, Jan. *Kočár do Vídně*. Praha: Československý spisovatel, 1967, 99s., str. 9

k intimnímu sblížení zkušené Češky a nezkušeného Němce a usínají společně v objetí bez jakéhokoli náznaku dřívější nenávisti.

2.1.3. Radka Denemarková: Peníze od Hitlera

Radka Denemarková

Malá uvádí, že Radka Denemarková je česká spisovatelka, prozaička, scénáristka, překladatelka a dramaturgyně, která se narodila dne 14. března 1968 ve městě Kutná Hora. Po studiu na Kolínském gymnáziu absolvovala germanistiku a bohemistiku na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Poté pracovala jako vyučující na VŠE a na Filozofické fakultě UK (zde obdržela r. 1997 titul Ph.D.), dále pracovala pro Ústav pro českou literaturu Akademie Věd ČR a v neposlední řadě působila také v Divadle Na zábradlí mimo jiné jako dramaturgyně. Počínaje rokem 2004 se věnuje především psaní a překladatelství. Její tvorba je velice bohatá, publikuje v mnoha časopisech či novinách (např. *Tvar*, *Česká literatura*,...) a podílela se též na nemalém množství scénářů k dokumentárním filmům (např. *Blázen jsem ve své vsi*, *Alfréd Radok*,...).

Za svou literární činnost obdržela celkem tři ceny Magnesia litera, a to za tato díla: *Peníze od Hitlera*, *Smrt, nebudeš se báti aneb Příběh Petra Lébla* a dále za překlad německy píšící autorky Herty Müllerové – *Rozhoupaný dech*. Aktivně se též podílela na tvorbě *Slovníku českých spisovatelů od roku 1945* a *Dějinách české literatury 1945 – 1989* společně s kolektivem autorů. V prozaické tvorbě této autorky lze najít prvky detektivky a tajemna. Jejím prvním dílem se stala kniha *A já pořád kdo to thuče*, z dalších lze jmenovat např. *Kobold*, či *Sám sobě nepřitelem*.⁵⁹

⁵⁹ MALÁ, Zuzana. Radka DENEMARKOVÁ. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 15.3.2012 [cit. 2019-02-13]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1376&hl=Denemarkov%C3%A1+>

Peníze od Hitlera

Roku 2006 vydala Radka Denemarková román s názvem *Peníze od Hitlera*, jenž v názvu obsahuje podnázev *Letní mozaika*. V knize se prolínají dvě dějová linie, které se točí kolem hlavní hrdinky Gity Lauschmanové, která v románu vystupuje nejdříve jako mladá dívka, kterou osud trestá za to, že její tatínek byl Němec a později jako 75 letá žena, která žádá navrácení zabraného majetku a výstavbu pomníku pro svého otce.

Děj knihy je rozdělen do šesti částí, které se odehrávají v rozmezí od léta 1945 až do podzimu 2005. Kniha začíná úvodním prologem, ve kterém autorka vypráví příběh jedné rodiny, jejichž syn Denis při hře na písku najde lebku člověka a chce si ji nechat jako hračku. Rodiče mu ji ale zabaví a chtějí po chlapci, aby jim řekl místo, kde lebku našel, jelikož tam dle jejich očekávání bude zahrabáno více takových částí.

V první části (Návrat první, léto 1945) se hlavní hrdinka Gita Lauschmanová vrací ke konci 2. světové války po pobytu v koncentračním táboře do rodné vsi Puklic, kde vstoupí do domu své rodiny, z jejichž členů už není nikdo naživu, jelikož zemřeli v koncentračním táboře a její tatínek byl zabit pro svůj původ. Její dům je obýván již jinými obyvateli vesnice, které velice dobře zná, a proto ji překvapí jejich nemilé chování vůči její osobě. Nemají Gitu rádi za to, že její tatínek byl německé příslušnosti. Chovají se k ní velice zle, je nucena k práci a musí strpět násilí. Záchranou se pro ni stane jedna z žen, která obývá její dům, a pomůže jí k útěku

a nasměruje ji na pracovní tábor pro Němce. Gita zprvu nechce jít, jelikož věří, že se k ní lidé začnou chovat lépe, ale nakonec poslechne a odchází. Po tomto okamžiku porodí žena, která ji zachránila, chlapce Denise. Gita ještě zdaleka ani netuší, jaké utrpení jí v táboře čeká. Díky jednomu důstojníkovi se jí podaří odejít z tábora, a dostane se tak ke své tetě Otle do Prahy.

„Jdu proti proudu, vrážejí do mě. Z hroznu těl mě vyhmátne chlupatá ruka, mužská, vzor na modré košili chybí. Dostrká mě do baráku poblíž brány, kde ráno propátrávali moje doklady a tělo, naruby zpřevraceli celou kabelu. A její přezku uříkli kapesním nožikem. Přinutí mě sednout si na prkennou podlahu. Zout boty

*s odchlíplým vrškem. Vyzout komickou připomínku jiných, ztracených přezek. Přinutí mě snášet bití přes nehty u nohou. Údiv nepocituju.*⁶⁰

V druhé části (Návrat druhý, léto 2005) je již Gita starší ženou a žádá po obyvatelích své rodné vesnice Puklice realizaci stavby pomníku pro svého otce, ke kterému se všichni chovali velice nespravedlivě. Zároveň se také řeší navrácení majetku, který byl její rodině zabaven před rokem 1945. Musí se účastnit soudního řízení, kde jsou na ni vytahovány veškeré věci, které by ji mohly před soudem ponížit. Zde se setkáváme s postavou Denise, jenž vypracovával na Gitu zdravotní zprávu, ale nechce zjištěné informace užít, jelikož by jí tak ublížil. Tyto dokumenty nakonec ale zneužije Ládínek Stolař, jenž je synem jednoho z mužů, kteří obývali Gitin dům po válce. Díky této zprávě se všichni přítomní dozvídají o tom, že byla určitou dobu v blázinci, do něhož se dostala poté, co ji zabili syna Rudolfa a její muž Adolf se zabil sám. *„Začala jsem kvílet, abych přehlušila jeho pláč, ale volal mne hlasitěji, znovu a znovu, ječela jsem, zacpali mi pusou. A ten jemný pláč zaslechli...Přinesli ho...Přinesli ho a...zabili. Před mýma očima. Před očima ochromeného ptáka. Který svoje mládě neochránil. Nevzlétl. Ani nemohl pohnout křídly.*⁶¹

V třetí části (Návrat třetí, léto 2005) se dovídáme o zápiscích, které si Gita vedla. V nich vypráví mimo jiné také o těhotenství a domácím porodu dcery. Zároveň je v této kapitole také velice důležitý rozhovor Denise a jeho maminky, která si velice dobře pamatuje Gitinu rodinu. Jako jedna z mála rovněž věděla, že Gitin bratr Adin zůstal naživu, ačkoli byl pokládán za mrtvého a také to, že se vrátil do rodné vsi.

V následujících částech (Návrat čtvrtý, pozdní léto 2005, Návrat pátý, pozdní léto 2005 a Návrat šestý, podzim 2005) se samotný Denis dozvídá o zápiscích, které si Gita vedla a radí ji, aby tyto zápisy knižně vydala. Ona se ale vymlouvá na nedostatek financí, jelikož odškodnění za dobu strávenou v koncentračním táboře hodlá vložit do stavby pomníku svého otce. Z Gity a Denise se následně i přes její vysoký věk stanou milenci. V závěru knihy Gita umírá při psaní svých vzpomínek a je svou dcerou a Denisem pohřbena v Praze. Do popředí se dostává Gitina vnučka

⁶⁰ DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera: (letní mozaika)*. Vyd.2.Brno: Host, 2009. ISBN 978-80-7294-309-8, str. 59-60

⁶¹ Tamtéž, str. 111

Bára, která by ráda získala vše, na co měla její babička nárok, ačkoli ona by si to tak před svou smrtí určitě nepřála.

V závěrečném epilogu dojde ke smrti Denisovy matky a Denis přemítá, zda se rozhodl správně, když Gitě neprozradil, že se její bratr vrátil do vesnice a byl naživu. *„A osud už mu nedopřeje času, aby to, co ho tížilo nejvíc a užíralo mu nejen spánek, ale i radost závěrečných let života, někomu pověděl. Stejně netušil komu a nevěděl jak.“*⁶²

Česko – německé vztahy v próze Peníze od Hitlera

V první řadě je důležité zmínit vztahy mezi obyvateli Puklic před a po 2. světové válce. Hlavní ženská hrdinka, Gita Lauschmanová, trpí se svou rodinou za to, že její otec byl prohlášen za německého Žida, o čemž vypovídá i příjmení Lauschmanová. Gitina maminka i sourozenci byli odvezeni do koncentračních táborů, kde všichni až na jejího bratra Adina zemřeli. Gita musí snášet kvůli svému domnělému původu velké ponížení od lidí, již původně pracovali pro jejího otce, a kteří jí nedovolí návrat do jejího domu, kde se svou rodinou žila a strávila dětství. Musí snášet ze strany Čechu kruté zacházení a nespravedlivé chování vůči ní. *„Tluče mě s ním přes předpažené ruce tak dlouho, až mi nakynou jako chléb. Pak musím připažit a otočit se. Vymění zbraň. Bič práská vzduchem.“*⁶³

V této publikaci je rovněž zmiňován pochod a odsun Němců do sběrných pracovních táborů, na který se Gita vydává na doporučení jedné ženy ze svého bývalého domova, jelikož jen tak má šanci na přežití. Gita popisuje hrubé zacházení při osobních prohlídkách jejich zavazadel a následném strhávání všeho cenného.

„U všech osob musela být provedena lékařská prohlídka a musela u nich být vyloučena infekční nemoc, dále museli podstoupit také osobní prohlídku zavazadel, aby se zabránilo tomu, že si s sebou odvezou nějaké cennosti či větší množství potravin. Po odchodu z jejich domů jim byly následně zabráný také např. koberce,

⁶² DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera: (letní mozaika)*. Vyd.2.Brno: Host, 2009. ISBN 978-80-7294-309-8, str. 242

⁶³ Tamtéž, str. 37

kožichy, psací stroje atd.“⁶⁴ Naneštěstí je vysvobozena jedním z československých důstojníků a má možnost vrátit se do Prahy k tetě Otle.

V neposlední řadě je také velice důležitý moment, kdy Gita jako více jak 70 letá žena žádá po obyvatelích své rodné vesnice Puklic výstavbu pomníku pro jejího zesnulého otce, kterého neprávem zabili a dále také požaduje navrácení jejich majetku, i když to pro ni není až tak podstatné. Místní lidé na stavbu pomníku nenahlíží moc pozitivně a i přes již dlouho dobu od událostí spojených s obdobím těsně po válce, nemají pro Gitu pochopení a stále na ni nasazují a odsuzují ji. Díky penězům jako odškodnění za pobyt v koncentračním táboře se jí podaří tento její plán zrealizovat. Na tomto osudu je možno vidět to, že ani čas nemůže změnit názory některých lidí, kteří si k někomu vytvoří nesympatie a odsoudí ho jen na základě pomluv a nedůkazných informací. Obyvatelé Puklic jí nevychází vstříc ani v momentě, kdy uvede, že je pro ni nejdůležitější právě pomník, nikoli navrácení majetku, na který měla ovšem právo v plné výši.

2.1.4. Kateřina Tučková: Vyhnání Gerty Schnirch

Kateřina Tučková

Na osobních webových stránkách Kateřiny Tučkové se dozvídáme, že se narodila roku 1980 v Brně. Svá studia započala na gymnáziu a následně vystudovala obory Dějiny umění a Český jazyk a literaturu na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Roku 2014 úspěšně dokončila doktorské studium na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy.

Její knižním debutem se stala kniha *Montespaniáda*, nicméně větší úspěch sklídila až s knihou *Vyhnání Gerty Schnirch*, která byla vydána roku 2009. Za tuto knihu získala Tučková čtenářskou cenu Magnesia Litera za rok 2010. Jejím dalším významným dílem byla např. kniha *Žitkovské bohyně*. Tučková je rovněž autorkou

⁶⁴ STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945-1947*. Praha: Academia, 1991, 536 s. ISBN 80-200-0328-2, str. 173-174

mnoha publikací týkajících se výtvarného umění (např. *Nová trpělivost: Hranice ustupují, Slovem či obrazem,...*).⁶⁵

Vyhnání Gerty Schnirch

Tento román spisovatelky Kateřiny Tučkové je rozdělen do 5 částí, které na sebe vzájemně navazují (Válkou s cejchem Schnirchů, Když se kácí les, lítají třísky, Město Deutschfrei, Minulost přítomná a Sólo pro Barboru).

Hlavní hrdinkou knihy je Gerta Schnirch, jež se narodila do smíšené rodiny, v níž otec Friedrich Schnirch je německé národnosti a matka Barbora Schnirch naopak české. Všichni bydlí společně v Brně. V jejich domácnosti s nimi žije ještě Gertin bratr Friedrich. V úvodu knihy je možné si povšimnout, že Gerta více sympatizuje se svou matkou a její bratr naopak s otcem, kterému nejsou cizí nacistické názory a podaří se mu k nim přesvědčit i svého syna. Následně dojde k smrti matky a Gerta tak zůstává jen se svým tatínkem a bratrem, s kterými se ale začíná velice odcizovat. Prožívá první lásku, ale musí se také vypořádat s bombardováním Brna a s veškerými následky s tím spojené. Dále také musí řešit neplánované těhotenství, do něhož ji nepřivedl její milý Karel, nýbrž její vlastní otec poté, co ji doma znásilnil. Snažila se, aby o miminko přišla, ale nakonec porodí holčičku, kterou pojmenuje po své mamince Barbora.

Pro obyvatele, kteří patřili k německé menšině, začíná být v Brně nebezpečno a jsou vyháněni z města. Gerta se považuje spíše za Češku, a tudíž si myslí, že jí nic takového nehrozí, což je ale v nedlouhé chvíli vyvráceno. Pro to, aby nemusela odejít, udržuje intimní styk se svým bytným, který jí má dosvědčit, že je více Češkou než Němkou. Ten ji ale jen zneužije a nepomůže jí. Gerta se tak dne 30. července ocitá v pochodu smrti z Brna směrem do Rakouska, kde jsou s ní společně další ženy s dětmi a staří lidé a putují do sběrného tábora do Pohořelic. S lidmi je zacházeno nelidským způsobem, ženy jsou často znásilňovány, a to i před očima svých dětí. Pro záchranu svých dětí jsou ale schopny vydržet všechno, jen aby zůstali všichni naživu. Po veškerých útrapách dojdou do sběrného tábora, kde ale mnoho z nich onemocní a umírají na úplavici a tyfus, jelikož se napili infikované vody, protože po cestě trpěli

⁶⁵ *Kateřina Tučková: Životopis* [online]. [cit. 2019-01-16]. Dostupné z: <http://www.katerina-tuckova.cz/zivotopis.html>

nepopsatelnou žízni a nákaza se tak rychle rozšířila. „*Ne všichni však žízeň potlačili, přestože dva starší němečtí lékaři, kteří byli mezi nimi, každému přísně zakazovali vodu pít, protože je zamořená. I tak lidé vodu pili a nosili ji svým příbuzným, kteří leželi na různých místech cihelny s horečkou.*“⁶⁶

Jedinou možností, jak se zachránit, je nabídka práce v zemědělství, což Gerta a některé z ostatních žen s radostí přijímají, jelikož si tak mohou zachránit život. Dostávají se tak do obce Perná, kde jsou ubytovány u paní Zipfelové, která se jim během dne stará o jejich děti. Mezi ženami zde vzniknou přátelství na život a na smrt. V nedlouhé době se jí naskytne příležitost administrativní práce v evidenci majetků, což může díky znalosti češtiny a němčiny a také především díky vystudované obchodní škole s radostí přijmout. Pracuje pod panem Schmidtem, který je německé národnosti a vycítí, že pro něho začíná být pobyt v zemi nebezpečný a rozhodne se uprchnout, nabízí to i Gertě, ta ale odmítne.

Zlomový okamžik nastává až v době, kdy se za pomoci svého bývalého partnera Karla dostává z Perné a zamíří do rodného Brna, kde k ní ale pořád přistupují dle jejího původu. Mezi ní a Karlem znovu ožívá milostný poměr, který ale nemůže vyústit ve vztah, jelikož Karel má již manželku. S Barborou si k sobě najdou cestu a ona ho pojímá za svého strýce. Karel se snaží zjišťovat bližší informace o počtu obětí pochodu, což se mu stane osudným a Gerta se ho již nikdy nedočká. Její dcera pomalu dospívá a začíná si žít svůj vlastní život, najde si přítele Járu, s kterým si Gerta moc nerozumí, ale její dcera si s ním pořídí dítě Blanku. Vztah mezi Barborou a matkou se tak ještě více mění a začínají se vzájemně odcizovat. Důležitý moment nastává až ve chvíli, kdy Gerta leží v nemocnici v kómatu a Barbora si k ní teprve nachází vztah, ačkoli je už pozdě. V posledních letech života si její matka nejvíce rozuměla s vnučkou Blankou, která se dokonce snažila o veřejnou omluvu všem, kdo byli z města vyhnáni.

⁶⁶ TUČKOVÁ, Kateřina. *Vyhnání Gerty Schnirch*. Brno: Host, 2009, 423 s. ISBN 978-80-7294-315-9, str. 113

Česko – německé vztahy v próze Vyhnaní Gerty Schnirch

V knize je možné sledovat osudy německého obyvatelstva po 2. světové válce, a to především v jihomoravském městě Brně, které se stalo výchozí stanicí pro Brněnský pochod smrti, jež započal dne 30. května 1945.

V rámci celého příběhu je detailně popsán život Gerty Schnirch, které se osud mstí za to, že má německého otce, ačkoli ona se s tím nikdy nesmířila a považovala se za Češku, už jen proto, že mluvila česky a vystudovala českou základní školu. „*Vždyť je přece taky Češka, z vlastní volby a především po matce, proto s sebou pořád nosí její rodný list. Ona se přece nikoho neprosila, aby měla během války na potravinových lístcích vytištěno D.*“⁶⁷ V celé knize jsou zřejmé pasáže, které nám odkrývají, jak se Češi k německému obyvatelstvu chovali a jaké měli vůbec životní podmínky, viz např. výše zmiňované potravinové lístky označené písmenem D, na něž bylo možno vyzvednout si opravdu jen malé množství jídla.

Průlomovou událostí se stává noc dne 30. května 1945, kdy musí německé obyvatelstvo, přesněji tedy ženy, děti a staří lidé, nastoupit do pochodu smrti směrem k Rakousku. Jednou z účastnic je i Gerta se svou malou dcerkou Barborou. V těchto pasážích je možné si povšimnout, jak bylo s těmito lidmi hrubě zacházeno, nebylo jim dopřáno klidu po psychické ani fyzické stránce a museli snášet násilí a bolest. Nebylo neobvyklé, že některé z žen byly v průběhu znásilňovány a napadány. „*Pomalou si otírala vnitřní stranu stehů a čichala pižmo vycházející z pohlaví, ze zpoceného podpaží, svůj známý pach, i pach cizí, nepříjemný pach mužského semene.*“⁶⁸ Ze strachu o své děti byly ženy schopny a ochotny snést všechno.

Následně je také popisován tábor v Pohořelicích, do kterého dorazili ti, kdo během cesty nezemřeli a měli ještě dostatek sil pro to, aby přežili. Zde bylo opět velký nedostatek jídla i pití, jelikož přítomná voda byla infikovaná. Jídlo se dostalo jen na ty, kdo byli rychlí. Ačkoli o jídle se dalo hovořit jen obrazně, protože se jednalo o vodu s bramborem, za což byli ale i tak po dlouhé cestě také vděční. Po útrapách z cesty a neukojitelné žízni se ale lidé často napojili právě infikovanou

⁶⁷ TUČKOVÁ, Kateřina. *Vyhnaní Gerty Schnirch*. Brno: Host, 2009, 423 s. ISBN 978-80-7294-315-9, str. 74

⁶⁸ Tamtéž, str. 95

vodou, což se jim stalo osudným, jelikož se tak nakazili úplavicí, jejíž infekce se tak v táboře rychle rozšířila.

. Záchranou se pro německé ženy stává nabídka práce v zemědělství, kde je nedostatek pracovních sil, velké množství z nich tuto šanci využije. Zde je s nimi zacházeno o mnoho lépe než v táboře, nicméně musí ale tvrdě dřít. Jedinou radostí pro ně je to, že je o jejich děti dobře postaráno. Z této práce nakonec vysvobodí hlavní hrdinku její bývalý partner a ona se tak vrací do poválečného Brna, kde se chce vrátit do svého rodného obydlí.

O svém návratu měla jiné představy, Brno bylo ještě zpustošené válkou a její byt obývali jiní lidé, stejně tak jako domy a byty ostatních vyhnaných Němců. Pro svůj původ musela i přes to, že měla vystudovanou obchodní školu, přijmout práci v továrně obráběcích strojů, která pro ni byla velikou dřinou.

Během svého následujícího života se ale nijak nesnažila mstít za to, jak s ní a ostatními Němci bylo po válce zacházeno. Důležitým mezníkem se poté stává až aktivita její vnučky Blanky, která vyžaduje omluvu pro všechny vyhnané, mezi které patřila i její babička, ta se toho ale nedožije a bez jakékoliv omluvy či finanční náhrady umírá na nemocničním lůžku po několika dnech v kómatu. *„Domníváme se, že adekvátním způsobem tohoto vyjádření je omluva vyhnaným obyvatelům Brna, která bude radnicí oficiálně zveřejněna. Proč omluva a jaký má dnes smysl? Nejde jen o samotný symbolický akt.“*⁶⁹

2.1.5. Hana Andronikova: Zvuk slunečních hodin

Hana Andronikova

Na webovém portálu Životopisy.Online.cz se dovídáme, že Hana Andronikova byla česká spisovatelka, která se narodila 9. září roku 1967 ve městě Zlín. Svá studia započala na základní a střední škole ve Zlíně (tehdejším Gottwaldově) a vysokoškolské studium absolvovala v Praze na Filozofické fakultě.

⁶⁹ TUČKOVÁ, Kateřina. *Vyhnání Gerty Schnirch*. Brno: Host, 2009, 423 s. ISBN 978-80-7294-315-9, str.397

Během svého života se živila také jako personální manažerka. Důležitým rokem se pro ni stal rok 1999, kdy se začala živit jako spisovatelka na volné noze.

Její první knihou se stala kniha *Zvuk slunečních hodin*, s kterou sklídila veliký úspěch a získala za ni cenu Knižního klubu a následně i cenu Magnesia litera jako objev roku. Jejími dalšími díly je například cyklus povídek *Srdce na udici* či kniha *Nebe nemá dno*. Za knihu *Nebe nemá dno* získala roku 2011 Cenu čtenářů v literární soutěži Magnesia litera. Andronikova je rovněž autorkou divadelních her, a to knih *Tanec přes plot* a *Šašci, špióni a prezidenti*.

Osudová chvíle v kariéře a životě této spisovatelky nastává dne 20. prosince roku 2012, kdy Andronikova podlehla těžké nemoci - rakovině.⁷⁰

Zvuk slunečních hodin

Knih *Zvuk slunečních hodin* je prvním románem spisovatelky Hany Andonikovy, který byl vydán roku 2001. Román obsahuje celkem 18 kapitol, jejichž děje se odehrávají na různých místech, ať už ve Zlíně či například v Indii. Dobové rozhraní děje této knihy je rovněž různé, ovšem převládá v nich 1. polovina 20. století, přesněji 30. - 40. léta.

Děj románu začíná vyprávěním z roku 1989. Rodina Daniela Keplera odjíždí do Colorada na období Vánoc. V penzionu se setkávají s paní Anne Vanierovou, která je původem také Češka a s radostí zjišťuje, že Dan pochází ze Zlína. Dan se poté v dalších kapitolách stává spolu se svými rodiči jednou z hlavních postav románu.

V dalších kapitolách se seznamujeme s Tomášem Kepllerem, jež je otcem Dana a jeho maminkou židovka Ráchel. Tomáš Kepler se žíví jako projektant ve Zlíně a odjíždí na služební cestu do Indie. Je nucen ponechat doma svou ženu Ráchel, která později zjistí, že čeká dítě – Dana Keplera. Její manžel se nestihne vrátit před jejím porodem a přijíždí až v okamžiku, kdy je syn již narozen. Nicméně se zanedlouho musí vrátit do Indie kvůli pracovním povinnostem a rozhodne se vzít Ráchel i se synem s sebou. Život v Indii je oproti Československu odlišný, ať už se

⁷⁰ Hana Androniková: *Nebe nemá dno...*: Osobnosti, životopisy, společnost. *ŽivotopisyOnline.cz* [online]. 2019 [cit. 2019-01-11]. Dostupné z: <http://zivotopisyonline.cz/hana-andronikova-nebe-nema-dno/>

jedná o stravu, podnebné pásmo či roli ženy v manželství. I přes tyto nezvyklosti si ale nakonec Indii stejně jako její syn zamiluje.

Zvrat nastává v okamžiku, kdy se Ráchel dozví o tom, že zdravotní stav její maminky je velmi vážný a nejspíše brzy zemře. Její muž si ale uvědomuje, jakému nebezpečí se vystaví tím, pokud se vrátí do Československa. Díky tomu již nejspíše nebudou moci zpátky do Indie. Navzdory tomu se ale do Československa vrátí. Následně by rádi utekli do Argentiny, ale to se jim již nepodaří a musí zůstat ve Zlíně. Pro židovský původ Ráchel se rodina dostává do nezáviděníhodné situace. Musí se smířovat s tím, že jako Židé nemají stejná práva jako ostatní.

Ráchel je kvůli svému původu deportována do koncentračního tábora v Terezíně, kde pracuje jako ošetřovatelka, později je ale převezena do Osvětimi. Osud jejího syna je rovněž nejistý, jelikož je polovičním Židem. Přijde mu také předvolání k transportu. Jeho otec ho ale nechce pustit a domluví se s jedním doktorem, aby mu pro něho vystavil úmrtní list. Kvůli tomu musí ale Dan bydlet v úkrytu ve sklepení. Jedině tak má možnost zachránit si život.

Díky této lsti se mu podaří zůstat mezi živými. Nastává konec války, koncentrační tábory jsou osvobozovány a lidé, jež v nich byli vězněni, mají šanci na návrat domů. Každým dnem chodí Dan se svým otcem vyhlížet maminku Ráchel na nádraží, zda se již nevrátila. Mezi příjíždějícími lidmi ve vlaku je i jejich známá Edita Wassermanová. Kdyby k nim osobně nepřišla, jen stěží by ji poznali. „*Chytila tátu za ruku. Hrozný, bezzubý úsměv. Zelenošedá pleť, tmavé fleky v obličeji, krvavé žilky se jí rozpíjely v zažloutlém bělmu. Nemohla vážit víc než pětadvacet kilo.*“⁷¹ Edita jim předá informaci, že viděla Ráchel nastupovat do jednoho z vlaků.

S Ráchel se však již bohužel nikdy nesetkají. Dan se spolu se svým otcem odstěhují do Ameriky, kde Danův otec umírá a Dan si později založí svou vlastní rodinu. V závěru knihy se dozvídáme, že Ráchel, v té době ale již velmi nemocná, opravdu nastoupila do vlaku. Vlak ale zničehonic zastavil uprostřed pole. Ráchel vyšla z vlaku ven a poté již nestihla nastoupit zpátky do rozjetého vlaku. Tyto informace se k Danovi dostanou právě přes paní Anne Vanierovou, se kterou se Ráchel seznámila během pobytu v koncentračním táboře, a staly se z nich velké kamarádky.

⁷¹ ANDRONIKOVA, Hana. *Zvuk slunečních hodin*. Praha: Knižní klub, 2002, 285 s. ISBN 80-242-0689-7, str. 268

Česko – německé vztahy v próze *Zvuk slunečních hodin*

V knize *Zvuk slunečních hodin* je z hlediska česko – německých vztahů možno sledovat, jaký osud měly smíšené rodiny, kdy jeden z rodičů byl židovského původu. Rovněž zde také můžeme vidět, jaký osud měly děti z těchto manželství.

Danova maminka Ráchel je žena židovského původu. Do té doby, než se vrátí z Indie do Československa, není v jejím původu zřejmý žádný problém. Po návratu do Československa ale záhy zjišťuje, do jaké situace se nejen ona, ale i celá rodina dostala. Jednoho dne k nim domů přijde dokonce gestapo a odvede si tatínka, kterého následně umístí do vězení. Před Danem ale nechce přiznat, jak je situace vážná a tvrdí mu, že ve vězení pracuje. Zděšení v Danovi vyvolá zkrvavené oblečení, které dovezla Ráchel z vězení. „*Nemohl jsem odtrhnout pohled od špinavého kusu látky. Krev! Krev! Hysterický jekot mi rozrážel hrdlo. To je jeho krev! Oni ho tam mlátí!*“⁷² Maminka mu vypráví historku o tom, že tatínek pracuje jako řezník a krev na oblečení je krev z masa. Dan jí tedy uvěří. Ráchel ho jako malého chlapce nechtěla zatěžovat těžkostmi toho, jak gestapo s vězni zacházelo. Jeho otec byl podezřelý z toho, že byl členem odboje. Kvůli nedostatku důkazů ho ale zanedlouho propustili.

Celá rodina se ale již musí smiřovat s omezeními, které jsou na ně jako židovskou rodinu kladena. Dan musí přestat chodit do své školy, nemůže se vídat se svými kamarády. Židé dále museli například nakupovat jen v určité době, museli být označeni žlutými hvězdami či si nesměli kupovat ovoce a cukrovinky.

Osudným dnem se stal 21. leden 1944, kdy byla Ráchel povolána k transportu. Nejprve pracovala Ráchel jako vychovatelka v Terezíně, poté byla převezena do Osvětimi, kde panovaly mnohem otřesnější podmínky, které vězni okusili již při úvodních „ceremoniích“. „*Svlékání donaha, sprchování, stříhání dohola. Ledová voda, pach síry a tupé nůžky. Obloustlá Polka mi vytetovala číslo na levé předloktí.*“⁷³ Zde si vězni již opravdu začali uvědomovat, že cesta zpět nebude snadná a popravdě ani nedoufali v lepší zítřky. Jistý druh strachu v nich vyvolalo například zjištění, že pach, který se roznášel celým táborem, byl pach ze spálených

⁷² ANDRONIKOVA, Hana. *Zvuk slunečních hodin*. Praha: Knižní klub, 2002, 285 s. ISBN 80-242-0689-7, str. 131

⁷³ Tamtéž, str. 175

mrtvol. V knize jsou popisovány denní pracovní činnosti, které museli všichni plnit. V případě jejich neplnění je čekala jistá smrt.

Pro Ráchel se stejně jako i pro některé ostatní stává motivací k práci to, že by se ráda ještě viděla se svou rodinou. Na to, že budou v táboře pracovat, je upozorňoval již nápis nacházející se u brány tábora: „Arbeit macht frei“ – v překladu „práce osvobozuje“. V textu jsou zřejmé náznaky toho, že i když se lidé ocitli na hranici života a smrti, nechtěli se hned vzdát a snažili se najít na dané situaci i něco pozitivního. Důležitá byla rovněž jejich vzájemná podpora. Dále je rovněž popisováno, jak byli lidé zabíjeni cyklonem B a jejich křik je přirovnáván k sboru hlasů v hudbě. V této době ale Ráchel netuší, že do transportu byl povolán i její syn Dan.

Dle daných pravidel měli být ze smíšených rodin odvázeni pouze děti od 14 let. Danovi v té době bylo ale teprve 13 let. Jeho otec je pro jeho záchranu ochoten udělat cokoli a nechá ho prohlásit za mrtvého, který podlehl tyfu. Dan se musí skrývat v úkrytu, kde úspěšně odolává i bombardování. Na této situaci lze jednoduše ukázat, čeho je člověk schopný pro záchranu života svého dítěte.

Naštěstí ale nastává konec války a dojde k osvobození koncentračních táborů. Přeživší mají možnost návratu domů pomocí speciálně vypravených vlaků. Na všech z nich se podepsal pobyt v táboře, ať už se jednalo o jejich fyzický stav či nemoci, z nichž nejvíce z nich bylo nakaženo tyfem. Ráchel se dostane do vlaku směřujícího domů, ale se svou rodinou se již nikdy nesetká.

Po válce dochází v Československu k odsunu německého obyvatelstva. *„Vyčistit republiku od Němců! Vláda Československé republiky schválila návrh zákona o převodu soukromého i veřejného majetku Němců, zrádců a kolaborantů do národní správy.“*⁷⁴

⁷⁴ ANDRONIKOVA, Hana. *Zvuk slunečních hodin*. Praha: Knižní klub, 2002, 285 s. ISBN 80-242-0689-7, str. 272

3. Česko – německé vztahy v prózách Vladimíra Körnera

3.1. Historická próza 60. let 20. století

V publikaci *Dějiny české literatury III* pod vedením Pavla Janouška se dovídáme, že k velkému rozmachu historické prózy došlo v rozmezí 50. – 60. let 20. století. Ke konci 60. let se tento druh literatury začíná vytrácet, nicméně v tomto období vznikají nezapomenutelná díla. Tato historická próza navazovala na budovatelskou historickou prózu. Motivací pro napsání děl autorů této doby bylo zjištění, že dějiny nemusí být vždy pravdivé, a tudíž ne vše, co o nich kdo napsal, lze považovat za věrohodné. Ve většině těchto děl bylo možné zachytit také ironii. Další změnou je také to, že autoři ve svých knihách již nehodnotí, zda se jejich postavy chovaly tak či onak, ale nechávají na samotném čtenáři, aby tak rozhodl sám.

Mezníkem pro nový typ historické prózy se stal Karel Michal se svou novelou *Čest a sláva* (1966). V tomto díle již nevidáme popis dějin, jak tomu bylo v dílech předešlých autorů z přelomu 50. – 60. let, v knize se setkáváme s karikaturou důležitých historických událostí. V druhé pol. 60. let se začínáme setkávat s tím, že historické prózy si postupně nachází blízkost s žánrem apokryftu. Hlavními protagonisty se stali například Milan Uhde se svou sbírkou *Záhadná věž v B.* (1967), dále František Netopil se svými povídkami *Kde jsi chodil, Satane?* (1966), Ivan Kříž a jeho román *Pravda o zkáze Sodomy* (1968). Posledním z autorů, který zapojil žánr apokryftu do svých knih, se stal Karel Eichler, a to například v díle *Početí leguána* (1968).

Důležitými osobnostmi, které se zasadily o změnu v oblasti české historické prózy, se stali Oldřich Daněk, Jiří Šotola a Vladimír Körner. Oldřich Daněk ve svém díle *Král utíká z boje* (1967) rovněž užívá žánru apokryftu. Děj tohoto díla se odehrává za vlády Lucemburků, nicméně jeho postavy se chovají tak, jako by žily v nynější době. Dalším velice významným dílem se stala kniha *Tovaryšstvo Ježíšovo* (1969) od Jiřího Šotoly, v níž autor čerpal ze svých básnických zkušeností. Děj i postavy románu jsou ukotveny v období, kdy se kniha odehrává. V tomto zjištění je zřejmý rozdíl od díla *Král utíká z boje*. Hlavními postavami tohoto románu se stávají jezuita a hraběnka. V díle je zřejmá ztráta iluzí, kterou se právě tento typ literatury

mimo jiné vyznačuje. Posledním podstatným dílem této doby se stal román *Písečná kosa* (1970) od Vladimíra Körnera. V jeho dílech obdobně jako u Oldřicha Daňka nalezneme počiny vzniklé ze zkušeností práce scénáristy. Děj knihy se odehrává ve 13. století. Pro Körnera je vztah mezi člověkem a dějinami vztahem tragickým.

Tyto tři romány se v rámci vývoje historické prózy staly nezapomenutelnými a sklidily velké množství kladných ohlasů. Výše zmínění autoři v průběhu 70.-90. let na svá díla navázali dalšími a stali se tak autory, kteří byli inspirací pro další spisovatele, jako např. Vladimíra Neffa, Vladimíra Macuru či Václava Erbena.⁷⁵

3.2. Vladimír Körner

Janoušek v publikaci *Slovník českých spisovatelů od roku 1945* uvádí základní informace o Vladimíru Körnerovi, který se narodil dne 12. října 1939 ve městě Prostějov. Své dětství strávil v Uhřicích u Kojetína, kde jeho tatínek pracoval jako úředník. Otec vedl odbojovou organizaci a dne 7. května 1945 zemřel. Otcova smrt se stala pro Körnera motivem pro jeho prozaická díla.⁷⁶

Dle Vysoudila se Körner těsně po 8. květnu 1945, tedy po konci 2. světové války, s maminkou přestěhoval do Zábřehu. Během pobytu v této oblasti měl možnost vidět to, jak vypadá zničená a zpustošená krajina po válce. Zároveň se stal svědkem odsunu německého obyvatelstva. Všechny tyto zkušenosti se později staly inspirací pro napsání knih. V jeho díle je tento návrat do dětství a prožitých okamžiků v kraji, kde vyrůstal, velice zřejmý. Tento kraj mu rovněž přinesl i víru v boha a přírodu.⁷⁷

Dále Janoušek uvádí, že Körner maturoval na Průmyslové škole filmové. Po úspěšné maturitě nastoupil na FAMU v Praze, kde absolvoval obor dramaturgie. Od roku 1962, tedy již během svých studií, začal pracovat jako dramaturg, následně i jako scénárista ve filmovém studiu Barrandov. Zde působil až do roku 1991, kdy

⁷⁵ JANOUŠEK, Pavel a Petr ČORNEJ. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2008, 4 sv. ISBN 978-80-200-1527-3, str. 374-381

⁷⁶ JANOUŠEK, Pavel. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*. Praha: Brána, 1998, 2 sv. (549, 791 s.). ISBN 80-7176-940-1, str. 416

⁷⁷ Vysoudil, I. *Körnerova modlitba, proklínání a zařikávání* in KROK Knihovnická revue Olomouckého kraje, roč. 2/2005, č. 1, s. 27

byl propuštěn. Po zkušenostech s dramaturgií se vydal na dráhu spisovatele z povolání. Během své kariéry psal příspěvky do různých časopisů, a to např. do *Rudého práva*, *Filmu a doby*, *Tvorby* aj. Je rovněž autorem či spoluautorem několika filmových scénářů (např. *Čas jeřabin* – 1963, *Kukačka v temném lese* -1984, *Stín kapradiny* – 1989,...). Část těchto scénářů byla napsána dle jeho vlastních knih či se naopak tyto scénáře staly předlohou k napsání knihy, jako např. *Místenka bez návratu* (1964), *Údolí včel* (1967) či *Adelheid* (1969).⁷⁸

Novotný uvádí jednu zajímavost týkající se jeho studentských let, především prospěchu ve škole. Již od 1. stupně neměl dobré známky, v 1. třídě dostal dokonce na vysvědčení velkou trojku. Následně nebyl kvůli svému prospěchu přijat na gymnázium a jeden rok se učil na sedláře a podkováře, poté však nastoupil na maturitní obor, na nějž později navázal na FAMU. Pro přijímací zkoušky pro obor dramaturgie bylo třeba přinést ukázat nějakou práci, kterou sám napsal. Tento okamžik je považován za začátky jeho psaní. Tímto prvním dílem se stal román *Železný kříž*.⁷⁹

3.2.1. Dílo Vladimíra Körnera

Dále Vysoudil říká, že důležitým tématem knih Vladimíra Körnera je bezpochyby motiv války v různé podobě. Hlavními postavami jsou osoby, které se snaží najít svou vlastní identitu. V těchto dílech se Körner snaží ukázat nelehké období v průběhu války a těsně po ní se všemi strastmi. Pro svá díla si vybírá především nemajetné, obyčejné lidi, kteří ztrácejí své jistoty, ať už se jedná o domov, rodinu či jejich víru. Osoby v jeho dílech tak musí žít bez těchto jistot a snaží se přežít tak, aby na svém životě našli alespoň něco pozitivního.

Dobové zařazení obsahů jeho děl není identické, jelikož se odehrávají v různých historických obdobích. Nejstarším z nich je středověk (*Písečná kosa*, *Smrt svatého Vojtěch*, *Údolí včel*), následují prozaická díla z pobělohorského období a třicetileté války (*Lékař umírajícího času*, *Psí kůže*), poté díla z období

⁷⁸ JANOUŠEK, Pavel. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*. Praha: Brána, 1998, 2 sv. (549, 791 s.). ISBN 80-7176-940-1, str. 416

⁷⁹ NOVOTNÝ, Vladimír. *Tragické existenciály Vladimíra Körnera*. Praha: ARSCI, 2013, 213 s. Literární věda. ISBN 978-80-7420-033-5, str. 27-28

prusko – rakouských válek (*Post bellum 1866, Život za podpis, Oklamany*). Na ně navazují knihy spjaté s 1. světovou válkou (*Anděl milosrdenství*) a poslední částí je etapa 2. světové války a poválečné doby (*Adelheid, Střepiny v trávě, Slepé rameno, Zánik samoty Berhof, Zrození horského pramene*), která čítá největší množství knih tohoto autora.⁸⁰

Ve svých dílech často popisuje osudy lidí, kteří jsou svou individualitou nenahraditelní. Hrdinové a hrdinky jeho próz se stávají oběťmi dané doby v rámci dějin. Sám Körner ale nesouhlasil s tím, že by tyto jeho knihy měly být zařazovány do historické prózy. Většina knih se odehrává na ohraničeném území v přesně určených regionech (např. Praha apod.). Velkou inspirací se mu rovněž staly regiony, které měl možnost poznat osobně (např. severní Morava, Jesenicko, Bruntálsko). Všechny tyto části byly před 2. světovou válkou obývány jak českým, tak německým obyvatelstvem, s čímž souvisí následný odsun Němců z tohoto území záhy po válce. V dílech V. Körnera je zřejmá jeho zkušenost se scenáristickou profesí. Většina jeho próz má baladickou charakteristiku a popisují důkladný psychický stav hlavních hrdinů. Zaslouhou scenáristických zkušeností obsahují jeho díla bohaté vizuální prvky pro lepší představivost scény příběhu.⁸¹

Dle Janouška je pro Körnera válka skutečností, jež navždy ovlivnila osudy lidí, kteří se s ní a všemi jejími důsledky snaží vyrovnat. V knize *Střepiny v trávě* (1964) vypráví příběh dívky, jež se chtěla po nuceném odchodu do říše navrátit do Čech ke své vlastní mamince. To se jí ale bohužel nepodaří. Naopak v próze *Adelheid*, na jejíž motivy natočil r. 1969 František Vlácil film, se setkáváme s poválečnou situací v pohraničí těsně po konci 2. světové války. V této novele dojde k intimnímu sblížení Čecha s Němkou Adelheid, jejíž otec byl nacistickým zločincem.⁸²

Podle Novotného byl Vladimír Körner jednou z nejdůležitějších osobností literatury, které zpracovávaly ve svých dílech téma roku 1945 společně s oblastí Moravy během 20. století. Körner se zaměřoval především na poslední dny

⁸⁰ Vysoudil, I. *Körnerova modlitba, proklínání a zařikávání* in KROK Knihovnická revue Olomouckého kraje, roč. 2/2005, č. 1, s. 229-30

⁸¹ NOVOTNÝ, Vladimír. *Tragické existenciály Vladimíra Körnera*. Praha: ARSCI, 2013, 213 s. Literární věda. ISBN 978-80-7420-033-5, str. 98-100

⁸² JANOUŠEK, Pavel a Petr ČORNEJ. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2008, 4 sv. ISBN 978-80-200-1527-3, str. 339-340

2. světové války a následné těsné období po jejím konci. Mezi další díla spjatá s rokem 1945 lze zařadit např. román *Cesta ke hřbitovu* od Oty Filipa či některá autobiografická díla spisovatelky Věry Sládkové. V Körnerových prózách věnovaných poválečné situaci je velice zřetelný motiv zločinu a trestu, odehrávající se právě na přelomu válečného období a okamžicích těsně poté. Dalším zřejmým motivem je také nenávist českých a německých obyvatel v pohraničních oblastech Moravy a Slezska, která v mnoha případech končí s tragickými následky. Tyto postupy jsou zřejmé již v jeho prvních prózách, a to v dílech *Střepiny v trávě* a *Slepé rameno*. V 1. pol. 60. let napsal *Podzimní novely*, které se skládaly z celkem tří knih: *Adelheid*, *Zánik samoty Berhof* a *Zrození horského pramene*. V těchto dílech se Körner rovněž zaměřil na problematiku dobra/zla a míru/války.⁸³

3.2. Prozaická balada

Dle Jaromíry Nejedlé není definice žánru balady jednotná a je mnoho způsobů, jak ji definovat. Původ slova balada pochází z provensálského slova *balar*, které v překladu značí slovo tančit.⁸⁴ Definice dle Josefa Hrabáka v jeho díle *Poetika* zní následovně: „balada zpracovává téma ponurého rázu a končí katastrofou.“⁸⁵

Dále Nejedlá uvádí, že děje balad jsou většinou tragické a bolestné a nekončí šťastně. Odráží se v nich většinou témata spjatá s reálným životem, ve kterém se člověk dostává do určitých konfliktů. Nejdůležitějším nosným motivem každé balady je motiv viny a trestu, kdy hrdina nese odpovědnost za své chování. Důležitým poznatkem je zjištění, že pokud se jedinec dopustí něčeho špatného, následuje trest, který ale neodpovídá vině, kterou jedinec pocítuje, jelikož jeho trest je mnohem vyšší, než jaký by si zasloužil. Co se týče motivu smrti, ten může být zastoupen od příznaků onemocnění až k samotné tragické smrti. Dalšími podstatnými motivy v baladě jsou například tyto: motiv strachu, lásky a nenávisti. Strach může

⁸³ NOVOTNÝ, Vladimír. *Tragické existenciály Vladimíra Körnera*. Praha: ARSCI, 2013, 213 s. Literární věda. ISBN 978-80-7420-033-5, str. 51-53

⁸⁴ NEJEDLÁ, Jaromíra. *Balada v proměně doby*. Praha: Československý spisovatel, 1989, 250 s., str. 19

⁸⁵ HRABÁK, Josef. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1973, 332 s, str. 230

být pojímán jako obava jednotlivce, ale i větší skupiny osob. Naopak láska je vždy pojímána jako vztah mezi dvěma osobami, z nichž se nejčastěji jedná o lásku matky či otce s dítětem a lásku mezi mužem a ženou v manželském svazku. Mezi vedlejší motivy lze zařadit také motiv krve, noci, tmy či přírody aj.

Ačkoli byla balada odpradáva užíována především v poezii, během 19. století nastává změna a balada začíná pronikat i do prózy, která se většinou zaměřuje na jednoho konkrétního hrdinu, díky tomu vzniká pojem baladická próza.⁸⁶ Podle Nejedlé se prozaická balada skládá z lyrických i epických prvků. Oproti lidové baladě, kde se setkáváme se vševědoucím vypravěčem, se v sociálních baladách začíná již objevovat vypravěč, který vstupuje do děje a stává se tak účastníkem příběhu společně s jinými postavami ať už formou dialogu s nimi či samotným monologem. Ačkoli jsou tyto balady většinou zakončeny tragickým koncem, je třeba rozlišovat více typu těchto konců. Je tedy rozdíl, zda dojde k smrti mladého či staršího člověka, jelikož úmrtí dítěte vnímáme tragičtěji, či zda se jedná o smrt nevléčitelného člověka nebo také člověka, který se z jakéhokoli důvodu pokusil o sebevraždu.

Důležitým prvkem těchto balad je téma osamělého člověka, který se ocitá sám na velkém prostoru, může se jednat např. o moře, poušť, les a další místa. Hrdina se na těchto místech dostává do potíží a jejich řešení je tak ztíženo právě rozlehlým prostorem. Osamělost člověka většinou vzniká z toho, že si lidé navzájem nerozumí, nejsou schopni společně komunikovat či k sobě cítí nenávisť. S tím souvisí také pojem láska, která se v baladách vyskytovala od jejich počátků. Za zmínku stojí i milenecká láska, která mnohdy končí nešťastně.

Dalším podstatným tématem spjatým s baladou je pojetí války, která je velmi dobrou inspirací pro napsání tohoto typu balady, jelikož právě díky ní můžeme těžit z tragických událostí. Baladické motivy se proto velice často vyskytují v prózách, které jsou zaměřeny na válečnou tematiku. V těchto dílech není ani tak podstatné vyličení války, jako právě vliv a dopad těchto konfliktů na člověka jako takového, ať už se jedná o bojujícího vojáka či osoby, které se boje přímo neúčastní. Jednou z takových válek, která má na lidstvo největší dopady, je právě válka občanská.

⁸⁶ NEJEDLÁ, Jaromíra. *Balada v proměně doby*. Praha: Československý spisovatel, 1989, 250 s., str. 19-50

Po konci 2. světové války dochází k značné evoluci balady s válečnou tematikou. Do popředí se dostává literatura s tématem koncentračních táborů či zobrazením války. Cílem autorů ale nebylo přesné zobrazení války, nýbrž se snažili ukázat, jaké dopady měly tyto skutečnosti na samotné osobnosti lidí a nechávají nás nahlédnout do jejich nitra tak, abychom mohli pochopit jejich jednání.

Baladické prózy se tak staly útvary, které jsou na pomezí více žánrových útvarů, jež se často prolínají s romány, mýty či literaturou faktu. Je také třeba mít na paměti, že ne všechna díla, která končí tragicky a nešťastně, lze považovat za balady. Autoři těchto balad často nechávají samotného čtenáře, aby sám uznal, zda se osoby v jeho dílech chovaly ne/morálně. Zároveň si čtenáři po přečtení těchto děl s tragickými osudy lidí, s nimiž se během četby ztotožňují a snaží se do nich vcítit, začínou více vážit svého vlastního života.⁸⁷

3.3. Podzimní novely

Dle Rebecky Steinové tvoří novela *Adelheid* společně se *Zánikem samoty Berhof* (1973) a *Zrozením horského pramene* (1979) soubor tří novel vydaných pod názvem *Podzimní novely* (1983). Všechna tato díla mají společné prostředí a období, jelikož se odehrávají okolo podzimu roku 1945, tedy po konci 2. světové války. Jejich děje jsou zasazeny do oblasti horských osad a česko-moravsko-slezských částí území. Typy postav se částečně mění, zatímco v *Adelheid* je hlavní postavou osoba, která je osamocená a hledá někoho, s kým by mohla sdílet svůj život, v dalších dvou dílech se již do centra dostávají i dětské postavy, které znamenají naději do budoucnosti. Všechny tyto novely lze zařadit do baladické prózy, mezi kterou patří také např. *Advent* od Jarmily Glazarové či *Nikola Šuhaj loupežník* od Ivana Olbrachta. Každá z novel patřících do souboru *Podzimní novely* byla i filmově zpracována, film *Adelheid* natočil František Vlácil roku 1946, film *Zánik samoty*

⁸⁷ NEJEDLÁ, Jaromíra. *Balada v proměně doby*. Praha: Československý spisovatel, 1989, 250 s., str. 59-216

Berhof Jiří Svoboda roku 1983 a *Zrození horského pramene* Karel Kachyňa roku 1980 s titulem *Cukrová bouda*.⁸⁸

Novotný uvádí, že ve všech knihách spadajících do skupiny Podzimních novel je zpracováno období kolem roku 1945, ovšem jen některým z nich bylo dopřáno takového úspěchu, jaký by si zasloužily. Největšího ohlasu ze strany kritiky se však dostalo jen novele *Adelheid*, naopak novely *Zánik samoty Berhof* a *Zrození horského pramene* již nebyly kritikou přijaty tak, jako první kniha z tohoto souboru. Patrným důvodem byl fakt, že tato dvě díla byla oproti *Adelheid* napsána později, až v 70. letech.⁸⁹

Dle Aleše Hamana mají díla Vladimíra Kőrnera blízko k filmové adaptaci. Důležitým místem pro zasazení děje jeho knih je především slezské pohraničí, dosud poznamenané a zpustošené skončenou či doznívající válkou. Hlavního hrdinu tvoří především osoba, která je poměrně osamocena a nezřídka musí trpět určité násilí na své osobě. Například v novele *Adelheid* pojednává o lásce mezi Čechem a Němkou, do které se hrdinům neustále staví všelijaké překážky. Citový vztah mezi nimi vznikne v době, kdy každý z nich zažívá těžké období. Oba dva se tak stávají jistými individualitami, z nichž každý reprezentuje jedno pohlaví – muže a ženu. Muž je v dílech V. Kőrnera prezentován jako někdo, kdo trpí samotou a smutkem, což může vést až k depresím. Naopak žena je považována za osobu, která je spíše mlčenlivá a je právě na samotném muži, aby se pokusil ji této mlčenlivosti zbavit.⁹⁰

⁸⁸ STEINOVÁ, Rebeka. *KÖRNER, Vladimír: Adelheid: Novela o samotě, lásce a nenávisti z národnostně rozeštvaného prostředí Sudet těsně po 2. svět. válce*. [online]. [cit. 2019-01-31]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1473>

⁸⁹ NOVOTNÝ, Vladimír. *Tragické existenciály Vladimíra Kőrnera*. Praha: ARSCI, 2013, 213 s. Literární věda. ISBN 978-80-7420-033-5, str. 55

⁹⁰ HOLÝ, Jiří a Gertraude ZAND. *Transfer v kontextu české literatury = Transfer im Kontext der tschechischen Literatur : vyhánění, odsun*. Brno: Host, 2004, 198 s. ISBN 80-7294-127-5, str. 102-103

3.3.1. Adelheid

*„Adelheid, deine Schönheit, deine Mut! Adelheid, bald wird's alles wieder gut... Adelheid, tvá krása a tvá odvaha! Adelheid, brzy bude zase všechno dobré... “*⁹¹

Hlavním tématem novely Adelheid jsou vztahy mezi českým a německým obyvatelstvem v pohraničním území, kde dochází k postupnému odsunu Němců. Důležitým mezníkem se stává milostný vztahy mezi Němkou Adelheid a Čechem Viktorem Chotovickým. Poručík Viktor po konci 2. světové války přijíždí do vesnice Černá Voda z Anglie, kde pracoval u letectva a následně ve skladech. Cílem jeho cesty do severomoravského pohraničí je evidence majetku Alfréda Heidenmanna. Pro Viktora je zajištěno ubytování a služebná, která se o něho bude pečlivě starat, jelikož Viktor kvůli problémům se žaludečními vředy vyžaduje speciální péči a stravu. Během incidentu, který vznikne během cesty vlakem na toto určené místo, je Viktor zraněn a deportován na četnickou stanici, kde se mu ale dokáže prokázat jeho identitu a následně se dočká i omluvy. Cestou k svému ubytování prochází krajinou zpustošenou válkou, díky ostražitosti okolních obyvatel se jen tak tak vyhne nastraženým minám v poli. Poté dochází k statku a seznamuje se se služebnou Adelheid, o které se později dozví, že právě ona je dcerou Alfréda Heidenmanna, který čeká ve věznici v Olomouci na popravu. Místo, které se mu stane prozatímním domovem, je rodným místem rodiny Adelheid. Ze začátku je k Adelheid poměrně odtažitý, nejraději by bydlel v domě sám a její přítomnost vnímá velice nemile, nakonec ale její blízkost uvítá s radostí. I přes rozdílnou národnost a jazykovou bariéru se Adelheid Viktorovi zalíbí a dojde mezi nimi k intimnímu sblížení, kterému ale Viktor dává daleko větší váhu než ona. Pro ni je to pouze jen styk s mužem, který si bere to, co je mu nabízeno. Pro něho je to ale naopak opravdová láska. Adelheid se tak stává jedinou osobou, kterou na světě má, jelikož z jeho rodiny již nikdo nežije. *„Adelheid si stahovala domácíky pletené punčochy, neviděla na to snad pořádně, natočila se blíž ohni. Bez šatů se pak její tělo ještě zvětšilo, zdálo se velice bílé*

⁹¹ KÖRNER, Vladimír. *Adelheid*. Praha: Československý spisovatel, 1967, 120 s. Život kolem nás, úvod

a blížilo se po koberci k Viktorovi beze spěchu, tiše. Konečně, řekl si a zavřel oči, jsem doma, konečně jsem šťastný.“⁹²

Průlom v ději nastává v okamžiku, kdy do statku přichází její bratr Hansgeorg, který je doposud považován za mrtvého. Skrývá se v místním kostele a vraždí české obyvatele. Následně se k nim dostanou zprávy, že jejich otec byl popraven. Když se o přítomnosti Hansgeorga dozví vrchní nadstrážmistr Hejna, rozhodne se zůstat u Viktora doma přes noc. Během této noci je však Hejna zabit a Viktor je zraněn na hlavě. Před smrtí dýkou ho zachrání právě Adelheid, která po svém bratru vykřikne, aby ho nezabíjel. Dalšího dne dostihne Adelheid svědomí a chce utéci, dokonce má již koupenu jízdenku na cestu. To se jí ale nepodaří, jelikož je na nádraží chycena a odvezena k výslechu do Olomouce.

Zde je povolán i Viktor jako jeden ze svědků. I přes to, čeho se společně se svým bratrem dopustila, ji má neustále rád a chce ji pomoci, ona ale jeho pomoc odmítá. Novela končí tragickou smrtí Adelheid, která se oběsí v cele. Viktor se s touto situací nemůže smířit a za nenávisti českých obyvatel kvůli svému vztahu k ní odchází pryč z obce. „*Udeřili Viktora a povalili ho do sněhu, kdosi ho kopl do zad. – Taková krysa, - oddechovali lidé, - měl by se také oběsit. Trochu se zapotácel a pozvedl svůj tlumok.*“⁹³ V závěrečné fázi opět můžeme vidět obyvatele, kteří Viktora upozornili na minová pole v úvodu knihy.

Česko – německé vztahy v próze Adelheid

V této knize je možné sledovat, jaký osud může mít vztah Němky a Čecha těsně po válce. Každý z nich si v sobě nese svou minulost a musí se smířit s osudem, který je pro ně kvůli jejich původu nachystán. Jasně viditelné jsou vztahy Čechů k německému obyvatelstvu záhy po válce, jelikož Češi si na nich rádi vybíjejí vlastní nenávist a upokojují vlastní touhu po pomstě za jejich chování během války. Je jim velkou radostí chovat se k nim potupně a dělat si z nich své vlastní otroky a přistupují k nim s opovržením.

⁹² KÖRNER, Vladimír. *Adelheid*. Praha: Československý spisovatel, 1967, 120 s. Život kolem nás, str. 91

⁹³ Tamtéž, str. 119

Jedinou postavou, která nepřistupuje k německému národu s odporem, se stává Viktor. Jeho loajální chování je ale úzce spjato s milostným vztahem k Němce Adelheid. Vystává otázka, zda by k takovému sblížení došlo i za předpokladu, že by Viktor nepřišel o všechny členy své rodiny. Pravděpodobně si v tomto vztahu uspokojoval potřebu s někým být, jelikož ho dohnala samota, se kterou se nedokázal smířit a rozhodl se tak mít citový vztah k ženě bez ohledu na národnost. „*Víte, co se dělá s lidmi, kteří se pelešili s Němci? Neexistuje. Není žádný konec, vážený pane, - ukázal na sebe k oknu vrchní strážmistr, - ti zůstanou pořád stejní, jinak to ani nejde.*“⁹⁴ Pro Čechy je intimní sblížení těchto národů něčím nepochopitelným a zároveň velice nemorálním.

Na klidu obyvatelům obce nepřidá ani zjištění, že v ní ještě doposud dochází k vraždám českých obyvatel ze strany Němců. To je jeden z hlavních důvodů, proč si k sobě nedokážou najít tu správnou cestu. Jakákoliv zmínka o přítomnosti Němce v nich vyvolává strach a touhu po mstě. I přes tato zjištění se ale vztah Viktora k Adelheid nemění, ačkoli mu čeští obyvatelé dávají nemálo důvodů, proč by měl tento styk ukončit. Vrchním strážmistrem je dokonce seznámen s tím, jak se přistupuje k lidem, kteří vyjadřují jakoukoli náklonnost k německé národnosti. Je tak upozorňován na to, že se na něho budou obyvatelé dívat skrz prsty a nebudou ho mít v oblibě.

Viktor je jediným, kdo necítí nenávist vůči Němcům, což je vnímáno jako něco nepochopitelného, jelikož by to mělo být zájmem každého Čecha. Toto zjištění je nejvíce patrné v samotném závěru knihy, kdy se Viktor zastává Němky Adelheid u soudního výslechu, ačkoli si je vědom toho, z čeho všeho je vinna. Lidé mu nedokáží odpustit jeho vztah k ní a obrací se k němu zády, nezapomenou ho také fyzicky napadnout a dají mu jasně najevo, že v jejich obci už nemá nadále co pohledávat a měl by ihned odejít.

⁹⁴ KÖRNER, Vladimír. *Adelheid*. Praha: Československý spisovatel, 1967, 120 s. Život kolem nás, str. 79

3.3.2. Zánik samoty Berhof

Děj novely začíná na podzim roku 1945, těsně před příchodem zimy do horské oblasti na samotu Berhof. Ačkoli je již konec války, v horských oblastech se doposud setkáváme s dozvuky války. Tyto části pohraničí jsou ještě obývány werwolfy, kteří se mstí českým obyvatelům a hledají místo, kde by se mohli na zimu schovat a ubytovat. Tímto místem se jim stane právě samota Berhof, která se nachází daleko od civilizace. Dle Žáka byli werwolfové členy skupin, které byly nejvíce aktivní v Sudetech záhy po konci 2. světové války. Jejich účastníky byli především Němci, nejvíce muži z Hitlerjugend, poté také vojáci, kteří utrpěli zranění a nemohli tak již být vzati do služby. Členové museli projít školením např. v Prachaticích, v Chebu či v Podmoklech, které trvalo pouhých pět týdnů. Cílem bylo umět rychle zabít a umět pracovat s různými zbraněmi a technikou. Tyto zbraně měli ukryty po celém našem území a dodnes se některé z nich nepodařilo nalézt.⁹⁵

Berhof je obýván pouhými třemi obyvateli, rodiči s dcerou Ulrikou a fenou Renou. V úvodu knihy maminka umírá a Ulrika tak zůstává jen se svým tatínkem Habigerem, který ale po své ženě nijak nesmutní a v nedlouhé době si na samotu přivede Němku Tyldu, která již vystřídala velké množství mužů a navázala nemalé množství intimních styků s Němci. Ulrika ji nemá od začátku ráda a nemůže si na ni zvyknout, přemýšlí tak o útěku. Po pohřbu své maminky potkává náhodou jeptišku Salome, v níž Ulrika na první pohled nepozná člena werwolfů. Dokonce přemýšlí nad tím, že by také vstoupila do řádu, omezuje ji v tom pouze věk, musela by tedy ještě nějakou chvíli počkat. Ulrika ve své naivitě uvěří všem řečem Salome a nevyčítí zradu.

K večeru dorazí na samotu Salome s dalšími převlečenými jeptiškami, které jsou ale ve skutečnosti muži – werwolfy, a obsadí tak celé stavení. Vedoucím této skupiny je esesák Karleman, který poté začne organizovat budoucí dny na samotě. Ulričin otec je v dobré víře ve venkovním nečase a blížící se zimě ubytuje, v té době ale ještě netuší, koho si to do svého obydlí pustil. První osobou, která léčku

⁹⁵ ŽÁK, Petr. Werwolf - nacistické teroristické skupiny, jejichž skrýše můžeme u nás nalézt dodnes. *Www.armyweb.cz* [online]. 2018 [cit. 2019-02-05]. Dostupné z: <https://www.armyweb.cz/clanek/werwolf-nacisticke-teroristicke-skupiny-jejichz-stopy-muzeme-nalezat-dodnes>

prokoukne, je právě Ulrika, když v jedné z jeptišek pozná muže a ne ženu. „*Na pouhý okamžik se poodhalila ruka, která vyčnívala z řeholnického hávu. Nebyla to ruka ženy, zápěstí měla zarostlé tmavými chlupy! Salome postřehla jenom úlek v dívčině obličejí. Prudce se otočila a její hlas byl rázem změněný a téměř zlý.*“⁹⁶ Musí se tak naučit sžít s těmito lidmi, kteří si s sebou přivedli ještě nemocného chlapce Ericha, který je na pokraji života a smrti. Ulrika v něm poznává hochu, který se jednou dobýval na její okno. Je jí ho velice líto a ráda by mu pomohla. Na samotu přijíždí strážmistr, aby obyvatele Berhofu varoval před nebezpečím, které nyní vyvstává, a informuje je o tom, jak werwolfové nadále vraždí, sám netuše, že je právě v místě, kde jsou s ním i již zmiňovaní werwolfové. Ulrika se s otcem a Tyldou musí uzpůsobit dennímu režimu stanoveného Karlemanem, společnými silami opraví obydlí a nebýt toho, že jsou v jeho područí a nikam nesmí, mají poměrnou svobodu – nejsou nikde přivázáni a vzhledem k zimnímu počasí by se stejně nikam nedostali. Když se počasí částečně zlepší, chtějí poslat Ulriku do údolí města Kolštejna pro léky pro chlapce Ericha, jehož stav je velice vážný. Donesou Ulrice jízdní kolo a ona se jednoho dne vydá na cestu. Jelikož požadované léky nejsou k dostání ihned, musí počkat. Bohužel je však díky své přítomnosti odhalena a všem je jasné, pro koho léky potřebuje.

Werwolfové na samotě Berhof tak vycítí nebezpečí a snaží se uprchnout, během útěku jsou však včetně Salome zabiti českými vojáky. „*–Ruce vzhůru! – křikl na ni tři současně, když sáhla pro něco pod šaty. Padl ještě jediný výstřel. Tělo řádové sestry se skulilo do mechu a z hábitu vypadla ruka. Našla, co hledala. Místo zbraně svírala kříž*“⁹⁷ Jediným přeživším se stal chlapec Erich, který touží jen po jediném – nalézt znovu svou rodinu a vrátit se k ní. Ulrice se ho zželelo a je pevně rozhodnutá dovézt ho do jeho rodného domova. Když se po chlapci shání poručík, Habiger ze všeho obviní svou dceru. „*Je to tak, pane vojáku. Táhla s nima, bůh ví, čím je to dcera...*“⁹⁸ Snaží se pro dívku poslat její milovanou fenu Renu, ale Ulrika je již na daleké cestě s chlapcem, kterého táhne na saních. Cestou je postihne sněhová bouře, ale dívka je přesvědčena, že se jí podaří Ericha dopravit domů i v tomto nečase. Snaží se ho uklidnit a přemýšlí, kam se společně schovají. Náhle chlapec

⁹⁶ KÖRNER, Vladimír. *Zánik samoty Berhof*. Praha: Československý spisovatel, 1973, 168 s. Malá žatva, str. 73

⁹⁷ Tamtéž, str. 163

⁹⁸ Tamtéž, str. 165

přestane sténat bolestí, což Ulrika připisovala tomu, že nejspíše usnul. Dále tak sní o svém budoucím životě a o tom, jak chlapce doveze k jeho mamince. „*Dopadne to dobře Erichu, už to vydrž... Na vánoce budeš doma. Zajedeme k tvojí mamince ve Slezsku.*“⁹⁹ Za zvuků blízké říčky tak Erich vydechl naposledy a návratu domů se již nedočkal.

Česko – německé vztahy v próze *Zánik samoty Berhof*

Děj knihy je stejně jako v ostatních knihách spadající do souboru *Podzimních novel* zasazen do konce osudového roku 1945, kdy nastal konec 2. světové války. Oproti novele *Adelheid* se v ní seznamujeme s postavami werwolfů neboli vlkodlaků, kteří se usídlili v horských oblastech v závěru válečného běsnění a v období těsně po něm. „*Byla to doba prvního poválečného podzimu, kdy zazněly ozvěny výstřelů a v horách začali zbytečně umírat lidé. Za noci hořely chalupy a stohy a lákaly k zkáze můry a netopýry odlesky svých světél.*“¹⁰⁰

Dle Novotného byl obsah knihy dobře přijatelný pro cenzuru. Němečtí werwolfové vraždící české obyvatele, jelikož válka pro ně ještě zdaleka neskončila, jsou zabíjeni českými vojáky. Hlavním cílem díla však nebylo zobrazení těchto bojů a popis zpusťšeného pohraničí, nýbrž morální konflikt mezi stranami vítězů a poražených se zaměřením na převážně dětské a mladší hrdiny, kteří musí snášet poválečné následky zaujímající ztrátu vlastního života či domova.¹⁰¹

Hlavní linii díla z hlediska česko – německých vztahů tvoří právě vztahy mezi werwolfy a obyvateli okolí samoty Berhof. Pro místní lidi, ale i pro československé vojáky zůstávají napořád vlkodlaci obávaným cílem, jelikož se neštítí ničeho a jsou schopni bez rozmyslu násilně zabít i v období, kdy už na většině území zavládl mír. „*Vlci v lidské podobě se uchýlili do hor, aby se nasýtli krví a ukrutnostmi. Jejich voláním bylo werwolf – vlkodlak a staré germánské runy vyryté ostřím útočného nože na vratech kostela hlásaly*

⁹⁹ KÖRNER, Vladimír. *Zánik samoty Berhof*. Praha: Československý spisovatel, 1973, 168 s. Malá žatva, str. 168

¹⁰⁰ Tamtéž, str. 8

¹⁰¹ NOVOTNÝ, Vladimír. *Tragické existenciály Vladimíra Körnera*. Praha: ARSCI, 2013, 213 s. Literární věda. ISBN 978-80-7420-033-5, str. 58

*příchozím, že není smíru ani konce nenávisti*¹⁰² Obyvatelé Berhofu jsou nuceni s těmito příslušníky žít pod jednou střechou ze strachu o svůj holý život. Jelikož se werwolfové ukrývali především v lesích, byli nuceni si na zimu nalézt adekvátní přístřeší – Berhof. Pro svůj plán využijí převleky jeptišek, díky čemuž se stanou věrohodnějšími. Jednu z nich – Salome dokonce Ulrika zná. Od řádových sester nikdo neočekává žádnou zradu, tudíž dojde ještě k nemilejšímu překvapení. Otázkou zůstává, proč si pro svůj úkryt vybrali právě toto místo, nicméně odpověď je velice jednoduchá, protože samota Berhof byla velice vzdálena od civilizace a během třeskuté zimy k ní nevedla ani pořádná sjízdná cesta. I přes logické nesympatie si k sobě s původními obyvateli naleznou cestu a společnými silami se snaží připravit obydlí na zimu, ať už se jedná o opravu oken, střechy či doplnění zásob jídla. Je tedy velice zajímavé povšimnout si, jak spolu dokázali poměrně dobře vycházet, ačkoli ze začátku to tak vůbec nevypadalo. Zároveň si také chtěl Karleman připravit stavení na případný útěk tak, aby se skrze něj nedostaly střely ze zbraní.

Všichni přítomní na samotě se tedy musí zapojovat do denního režimu, který zahrnuje například i vykopání jámy a sbití rakve pro strážmistra Lašicu, který je varoval před přítomností werwolfů a doplatil na to svým vlastním životem. „*Kolik těch jam kopeš, - vyrušila ho z práce. – Jedna stačí! - Přehlédl ponuré dílo s jakýmsi uspokojením. Násadou přeměřil rakev i jámu, míry se shodovaly. – Pro sebe, - odpověděl, - a pro svoje lidi. – Panebože! – zvolala Salome. – Buďte rád, že jste naživu. Přečkáme spolu jednu zimu, pak si žijte, jako dřív. – Budou se hodit! – pravil Habiger a začal přitloukat víko.*“¹⁰³ Jediným člověkem německé národnosti, který není pro svůj původ nikým ocerňován, je mladý chlapec Erich, který je těžce nemocný. Díky špatnému zdravotnímu stavu si získá srdce Ulriky a ta ho z lítosti není schopna nenávidět. Ráda by mu pomohla, aby se uzdravil a vrátil ke své matce. I přes stejnou národnostní příslušnost si s Němci překvapivě nerozumí ani Tylda, která sice žije s Čechem, ale je rodilou Němkou, která oplývala častými a náhodnými styky s Němci. Ulriččině otcí ale její dosavadní život nijak nevadí a s radostí si s ní zařizuje domov a ona se stává jeho milenkou. V závěru knihy ale dochází k obratu v jejich vztahu a Habiger se najednou odvolává na to, že je Němka. „*Ven*

¹⁰² KÖRNER, Vladimír. *Zánik samoty Berhof*. Praha: Československý spisovatel, 1973, 168 s. Malá žatva, str. 7-8

¹⁰³ Tamtéž, str. 95

z pelech, - přikazoval Habiger. – To ti nestačilo celou válku, běhno německá... Kobylo říčná! Ted' s váma zatočím. Já jsem tady domácí!-¹⁰⁴ V textu je tedy zřejmá nenávisť jedné státní příslušnosti k druhé a také touha bránit a vyzdvihovat svou rasu jako jedinou a nejlepší. Finální fáze knihy přináší rozuzlení, členové skupiny werwolfů s výjimkou Ericha jsou zabiti vojáky. Na Berhofu tedy zůstává pouze otec Ulriky s fenou Renou, jelikož Ulrika se vydala na záchrannou pouť s nemocným chlapcem, která ale nemá šťastný konec.

3.3.3. Zrození horského pramene

Poslední novelou spadající do souboru *Podzimních novel* je *Zrození horského pramene*. Stejně jako *Adelheid* a *Zánik samoty Berhof* je její děj začleněn ke konci 2.světové války a do období záhy po ní.

Hlavní dějová linie začíná smrtí Františka Příbyla, otce dvou synů Ondřeje a Martina, který tragicky padl dne 7. května. 1945 jako partyzán. Nejen pro chlapce, ale i pro jeho ženu Hedviku Příbylovou je tato událost velikou životní ránou hned z více důvodů. Prvním byly velice dobré vztahy s jeho dětmi a ženou, dále jejich společně chvíle, které trávili například na milovaných rybách a v neposlední řadě plánované stěhování do hor, které chtěli realizovat po konci války. Toho už se ale tatínek bohužel nedožil. Matka se i tak rozhodne k přestěhování a chce odejít s chlapci z Hané do horské vesničky Nová Studánka v severomoravském pohraničí. Jako vdově po tragicky zesnulém partyzánovi by se jí mělo dostat pomoci. Nový domov se pro ni stává nadějí na lepší život.

Je jim přidělen dům po německém obyvatelstvu, který je v poměrně chátrajícím stavu a je zřejmé, že již nějakou dobu není obývaný. V okolní krajině jsou dosud zřejmé následky po válce. „Ženská neběhejte nám tu po lese s dětmi. Jsou tady miny.“¹⁰⁵ Dále se v kraji také vyskytují tzv.werwolfové, kteří vraždí české obyvatele a není jednoduché je vypátrat. Jejich nový dům je umístěn poměrně

¹⁰⁴ KÖRNER, Vladimír. *Zánik samoty Berhof*. Praha: Československý spisovatel, 1973, 168 s. Malá žatva, str. 159

¹⁰⁵ KÖRNER, Vladimír. *Zrození horského pramene*. Praha: Československý spisovatel, 1979, 279 s. Malá žatva, str. 67

na samotě, ve svém okolí nemají žádné sousedy či někoho, s kým by si mohli popovídat. Jediný, kdo je s nimi v částečném kontaktu, je pan správce Škurek, kterému je přítomnost vdovy více než příjemná. Další podstatnou osobou se stává Alfréd Bartl zvaný Freda, který vypadá jako podivín. Nešťastnou náhodou je považován za jednoho z werwolfů v okamžiku, kdy přijde k vdově neohlášeně na jídlo. Ondra proto běží pro pomoc a Bartl je zadržen. Naštěstí se ale vše vysvětlí. Jeho život také nebyl nijak šťastný. Navrátil se z koncentračního tábora, během té doby ho opustila jeho žena a zůstává tak žít na samotě. S tímto mužem si později najde nejvřelejší vztah právě starší syn Ondra.

Jelikož matka musí splácet domek, je nucena si začít nějak vydělávat. Pan Škurek jí domluví práci – vysazování sazenic stromků v krajině poznamenané válkou. S tím jí pomáhají i synové, především však Ondra, který pocituje, že právě on by měl po otci převzít roli hlavy rodiny a umět se o rodinu postarat. Tudíž z vydělané částky nic nechce a vše nechává mamince. Když se v novém obydlí částečně zabydlí, postihne malého Martínka nemoc, která se zdá být zápallem plic. Matka pro něho potřebuje med a mléko. Ondra se cítí zodpovědný a chce ji vše potřebné donést. Nakonec mu podá pomocnou ruku právě Bartl, který mu dokonce daruje i jednu krávu. Martínkův stav se ovšem nelepší a vdova je nucena vyhledat lékaře, což je v těchto končinách více než obtížné. Nakonec se jí ho s pomocí vojáků podaří sehnat a syn je hospitalizován v nemocnici. Jednoho z vojáků poté pozve matka domů, cítí k němu pocit dluhu za záchranu syna. Ondrovi se ale muž nelíbí a dává své pocity citelně najevo. Když na jeho naléhání muž neodejde, rozhodne se utéci sám. Jeho útočištěm se stane obydlí pana Bartla, které se mu velice zalíbí. Matka ho marně hledá, ale najde ho až příštího dne.

Při jedné lesní procházce objeví Bartl s Ondrou vojenskou pozorovatelnu. Z jejího vrcholu zahlédne chlapec dalekohledem skupinu mužů – werwolfů, a zalekne se jich. Svěří se panu Bartlovi s tím, co uviděl. Ten ihned pochopí vážnost situace a navede ho na cestu, po které se dostane do města Šumvald a přivolá pomoc. To se chlapci podaří, ovšem tíží ho pocit viny, že tam zanechal pana Bartla a bojí se, aby za to Bartl nezaplátil životem. Ten v té době ale opravdu stál na tenké hranici mezi životem a smrtí. V jedné chvíli zaslechne mezi werwolfy známý hlas, který patří jeho synovi Rudimu. Právě on má svého otce zabít, což ale nakonec neudělá „ *Rudihů ruka se ani nezachvěla, venku už nastala vřava. Mrštil útočným nožem někam za sebe, spíš poslepu, ostří zasvištělo a otáčelo se srubem a zabodlo se do*

trámu.¹⁰⁶ Všechny vlkodlaky se podařilo zneškodnit československými vojáky. Ondra je velice šťastný, když zjišťuje, že Bartl přežil a není mezi mrtvými.

V závěru knihy dochází k vyléčení malého Martina. Maminka si najde jinou práci v sodovkárně v Šumvaldu. Chlapce čeká nástup do školy, jelikož se již blíží zima a období Vánoc. Na Štědrý den nesou chlapci panu Bartlovi vánočku a cigarety, doma ho ovšem nezastihnou. Ondru napadne jít ho hledat ke studánce, ke které ho sám Bartl jednou dovedl, ale ani tam ho nenaleznou. Neunesl totiž svou životní situaci a rozhodl se pro sebevraždu oběšením. „*Jeho nohy se už nedotýkaly země...Lidé ho našli až po svátcích, snesli dolů do vesnice a řekli: - Oběsit se na Štědrej den, to může udělat jedině Němec.*“¹⁰⁷ Po jeho smrti se začnou o studánku, která má být symbolem něčeho čistého, starat Ondra s Martínkem.

Sám Körner uvádí, že právě do této knihy čerpal ze svých dětských let a projevují se v ní momenty, které jako malý chlapec zažil. Dle něho jsou v jeho životě nejpodstatnější první léta života. Stejně jako chlapci v knize *Zrození horského pramene* i on sám přišel v poměrně nízkém věku tragicky o svého tatínka těsně před koncem války, přesněji 7. května 1945. Díky tomu dokáže velice dobře popsat nitro malých chlapců Martínka a především Ondry, protože s nimi soucítí a chápe je. Napsání této knihy se pro něho stalo způsobem, jak se vypořádat se smrtí svého tatínka.¹⁰⁸

Česko- německé vztahy v próze *Zrození horského pramene*

Podstatná linie knihy je časově zařazena do podzimu 1945. Hedvika Příbylová se přestěhuje se svými syny na vesnici, kterou dříve obývali dnes již odsunutí Němci. V okolí domu naleznou pozůstatky po německých obyvatelích (přilby, hrnečky či hákový kříž), kteří již nejsou v oblasti přítomní. Chlapci by si rádi s těmito nalezenými věcmi hráli, ale matka nechce, aby si tyto věci brali, jelikož si dovezli své vlastní vybavení, ale především z důvodu, že se jedná o majetek po Němcích. Nechce s nimi být spojována skrze jejich ponechané věci a chce začít

¹⁰⁶ KÖRNER, Vladimír. *Zrození horského pramene*. Praha: Československý spisovatel, 1979, 279 s. Malá žatva, str. 235

¹⁰⁷ Tamtéž, str. 278

¹⁰⁸ KÖRNER, Vladimír. *Rozhovory 1964-2009*. Praha: Dauphin, 2009, 246 s. Spisy Vladimíra Körnera. ISBN 978-80-7272-237-2, str. 204

s čistým štítem a zapomenout na dosud prožité zážitky, které s nimi má spojené. Pro chlapce je těžké odolat tomu, aby si nehráli s nalezenými věcmi, které je tak lákaly, ale z lásky k mamince jí alespoň na chvíli vyhoví. Krajina působí pochmurně a zanedbaně, nikde v okolí nejsou žádní lidé. V lesích je možné nalézt dosud nevybuchlé miny, ve vodě je přítomna petrolej. I přes to, že je již po válce, je možné doposud zaslechnout výstřely, které v obyvatelích evokují jen další nebezpečí, která zažívali během náletů, a právě proto při těchto zvucích zpozorní a obávají se nejhoršího. V minulosti se v takových situacích schovávali a snažili se je společně přečkat. „–Mami, utečeme odtud, - zaprosil Ondra. – Než nás zabijou. – Kdo? – Němci, oni tam střílejí. Z lesů štěkaly kulometry, z dvou protilehlých svahů se křížovaly čáry svítících střel, možná na výstrahu, možná na pozdrav.“¹⁰⁹

Ačkoli není oblast již obývána Němci, v lesích jsou dosud ještě schovaní werwolfové, pro které válka ještě zdaleka neskončila. Nedokázali se smířit s pádem nacismu a nehodlají se jednoduše vzdát. Jedním z jejich členů je i mladý muž Rudi, jehož otec Bartl, který je původem Němec, se navrátil z koncentračního tábora. Sám Bartl je omylem též považován za vlkodlaka, naštěstí se toto nedorozumění včas vysvětlí. Jeho žena i děti včetně Rudiho se ho zřekly a on tak zůstal sám. Na vlkodlaky mají políčeno českoslovenští vojáci, kteří ale neustále pocítují obavy z jejich činů a nevědí si rady, jak se jich zbavit a dostat je z horských oblastí. Když jsou záhy vlkodlaci náhodou objeveni malým Ondrou a panem Bartlem, začíná boj o holý život, jelikož právě oni dva se tak nešťastnou náhodou stali jednoduchým terčem. Posílá Ondru do vesnice pro pomoc a sám zůstává a dává svůj život do cizích rukou. K velkému překvapení poznává Bartl v jednom z nich svého ztraceného syna Rudiho. Po dlouhé době se tak opět potkávají tváří v tvář. Vyvstává otázka, zda Rudi dokáže svého otce zabít či nikoli. Ten ho na poslední chvíli přemlouvá, aby si vše rozmyslel a vzdal se, jelikož již cítí blížící se pomoc povolanou Ondrou. On s tím ale nesouhlasí a cítí se povinen svou příslušností ke skupině werwolfů. „–Je pozdě, táto, - promluvil potom Rudi. – Už to nejde. - Proč ne? – Jsem ocejchovanej, - přiznal se Rudi a zvedl se od otce.“¹¹⁰ Nakonec jsou všichni vlkodlaci zabiti a Bartl přežívá, ačkoli se nedokáže vyrovnat se smrtí svého syna a sám si sáhne na život.

¹⁰⁹ KÖRNER, Vladimír. *Zrození horského pramene*. Praha: Československý spisovatel, 1979, 279 s. Malá žatva, str. 59

¹¹⁰ Tamtéž, str. 253

Dalšími německými postavami, vystupujícími v knize, jsou německé ženy, které pracují stejně jako vdova se svými syny v lesní školce na vysazování stromků. Pro jejich původ s nimi není jednáno vůbec dobře, ze strany Čechů se jim dostává jen nenávisť. „*Jsou to vesměs běhny. Ty já, chlapče, dobře znám. Schertlerka to táhla i s vlastním fotrem.*“¹¹¹ Během scény, kdy matka hledá svého syna a chce od nich zjistit, zda ho neviděly, jim nabídne jídlo, které měla pro chlapce schované, ale ony jí nevěří, považují to za nějakou zkoušku. Ze strachu si od ní nechtějí nic vzít, přesvědčí je až její slzy a díky tomu poznají, že se na ně nedívá s opovržením tak jako ostatní obyvatelé.

3.4. Postavy žen v Podzimmích novelách

V následující krátké kapitole se zaměřím na postavy žen v *Podzimmích novelách*. Jelikož válka je velkým zásahem, a to nejen do psychiky člověka, je důležité povšimnout si toho, jak dané osoby na tuto prožitou zkušenost reagují a jaké následky si v sobě už jen z hlediska svého původu a role nesou a jsou nuceny se s nimi vypořádat. Paradoxně by se mohlo zdát, že za největší oběti války bychom mohli považovat muže, opak je ale pravdou, jelikož jsou to právě ženy a děti, na kterých se válka nejvíce podepsala, a to především ztrátou těch nejbližších. Pro svůj popis jsem si vybrala tři ženy z těchto novel, které se s těmito těžkostmi války musely vyrovnat.

3.4.1. Adelheid – osud dcery nacisty po 2. světové válce

Hlavní ženskou postavou ve stejnojmenné próze je žena Adelheid, jejíž osud je těsně spjatý s jejím německým původem. Jako dcera nacistického důstojníka je po válce odsouzena k opovrhování a nemilým pohledům. Stejně jako ostatní Němci se na Čechy dívá jako na někoho, kdo se k ní nechová spravedlivě a jen ji využívá. Nemůže Čechům odpustit to, že její rodině vzali dům, sama musela pracovat v táboře

¹¹¹ KÖRNER, Vladimír. *Zrození horského pramene*. Praha: Československý spisovatel, 1979, 279 s. Malá žatva, str. 75

a následně dělat služebnou a také skutečnost, že její otec byl pro svou minulost následně popraven.

Její postava je zde prezentována jako osoba toužící po soucitu od svého okolí. Jediný, kdo se jí ale snaží pomoci, je pouze Čech Viktor, se kterým naváže intimní vztah, ačkoli pro něho zprvu není nijakým symbolem krásné ženy. „*Nohy měla roztažené a hleděla na dolík po chybějící dlážce na podlaze. I když měla domácíky pletené punčochy shrnuté, zůstávala její lýtka stejně tlustá.*“¹¹² Adelheid na nás působí jako osoba, která se stala obětí dané doby a jež také trpí za to, jak se její otec choval a co způsobil. Jistý podíl na tom má také to, že na ženách se snáze ukazuje, že se staly oběťmi, stejně jako na dětech, jelikož obě tyto skupiny pojmáme jako velmi citlivé a zranitelné. Ona sama se v českém prostředí neuměla přizpůsobit, během rozhovorů s Viktorem mluvila pouze německy a nesnažila se alespoň o pár základních českých slov, z čehož pramení samozřejmá jazyková bariéra a jisté nepochopení významů některých slov.

Avšak její ústní vyjadřování nebylo nijak příliš bohaté, často mluvila velice stručně a jen podstatné a důležité věci. V některých pasážích knihy je tedy velice složité zjistit, co si v dané chvíli myslí nebo také to, co má v plánu. Dokonce jí ani nedojde, jaký vztah se mezi ní a Viktorem vyvíjí. Ona ho chápe pouze jako potřebné uspokojení ze strany muže a podřizuje se mu, vůbec jí ale nedochází, že pro něho se z toho stává opravdová láska a touha mít někoho blízkého. Považuje za samozřejmé, že mu vyhoví, a tudíž s ním bez jakýchkoli námitek či připomínek udržuje sexuální poměr. Myslí si, že je povinna mu takto sloužit a ani ji nenapadne nějakým způsobem protestovat, ačkoli Viktor na rozdíl od ostatních mužů, co kdy měla, není nijak hrubý a přistupuje k ní i k jejímu překvapení s citem a něhou. „*Viktor ulehl na kraj postele, sledoval každý její pohyb, aby si jej navždy zapamatoval. Rozepnula si vestu s černozeleňým lemováním, dívala se přitom na něho.*“¹¹³ I přes to vše však pro ni nadále zůstává pouze mužem, který si na ní plní jen své vlastní tělesné uspokojení.

V závěru knihy ovšem dochází ke změně v jejím chování. Když chce její bratr Viktora zabít jako nepohodlného svědka, zabrání mu v tom, tudíž k němu asi

¹¹² KÖRNER, Vladimír. *Adelheid*. Praha: Československý spisovatel, 1967, 120 s. Život kolem nás, str. 36

¹¹³ Tamtéž, str. 90

přeci jen začínala něco cítit, či se v ní ozvalo svědomí za to, že se k ní po celou dobu choval hezky a nedával jí najevo zřejmé rozdíly v jejich původech a necítil k ní nenávisť jako ostatní obyvatelé ve vesnici. „*Vytáhl dýku, jen s úsilím se dokázal sklonit, aby bodl do nehybného těla. – Nein, - zadržela ho Adelheid. Odhodila svícen. – Lass ihn, bitte, das war schon genug, - řekla a dívala se na tělo u svých nohou.*“¹¹⁴

3.4.2. Ulrika – osud dospívající dívky

Hlavní ženskou hrdinkou novely *Zánik samoty Berhof* je skoro šestnáctiletá dívka Ulrika. Jako nejmladší ze tří dcer zůstala s otcem a matkou na samotě. V úvodu knihy prochází dívka první těžkou životní zkouškou, jelikož se musí vyrovnat se smrtí milované maminky. Její příští osud je tak vložen do rukou muži, který je s ní sice pokrevně spojen poutem rodiče a dcery, ovšem vůbec se tak nechová. Jedinou spřízněnou duší dívky se tak stává pouze fena Rena.

Novotný o osudu dívky tvrdí následující: „*Za dějovým pnutím knihy se rozprostírá velké citové drama a nepřírozený pubertální mravní nepokoj sotva šestnáctileté Ulriky, českého děvčete s německým jménem, jejíž dětský přibytěk, lesní Jahodový dvůr – Berhof, se jakoby znenadání hroutí pod nárazem světa dospělosti, světa války, násilí a necitlivosti.*“¹¹⁵

Ulrika musí ze strany otce snášet hrubé zacházení, které je ještě intenzivnější, pokud se opije. Další ránou se pro ni stává nová matka, která je prezentována německou ženou Tyldou, jež ale neplní svou funkci, tak jak by měla. Dívka se nemůže vyrovnat s tím, že přišla jen krátký moment po nedávné smrti její maminky. Nevadí jí její německá národnost, jelikož její matka byla také Němka, jako spíše způsob jejího chování. Dostává tak strach z nejisté budoucnosti v tomto obydlí, závidí svým dvěma sestrám a stejně jako ony touží odejít za lepším životem. Vystává tedy dilema, zda zůstat v rodném domě či jít svou vlastní cestou. Na jistou cestu ji navede jeptiška Salome, která jí vypráví o životě řádových sester v klášteře. Jí se tento nápad velice zalíbí, ovšem musí počkat do svých šestnáctých narozenin.

¹¹⁴ KÖRNER, Vladimír. *Adelheid*. Praha: Československý spisovatel, 1967, 120 s. Život kolem nás str. 104

¹¹⁵ NOVOTNÝ, Vladimír. *Tragické existenciály Vladimíra Körnera*. Praha: ARSCI, 2013, 213 s. Literární věda. ISBN 978-80-7420-033-5, str. 58

Díky Salome se jí zdá, že konečně našla smysl a poslání svého života. Zlom nastává v okamžiku, kdy se dozví pravou identitu jeptišky. Veškeré její naděje se tak rozplývají. V průběhu knihy je možné sledovat vývoj člověka od mladé dívky až k dospělosti. Ze začátku se jeví jako naivní dítě, které si nechá vše líbit, následně ale začne přemýšlet o útěku, touží se dostat ze spárů otce a žít svůj vlastní život. Vrcholný moment ve vývoji této postavy nastává ve chvíli, kdy se setkává s chlapcem Erichem. Nečekaně se v ní probudí něco jako mateřský cit, ačkoli si od sebe nejsou věkem tak vzdáleni. Jistou roli zde také hrála lítost nad zraněným člověkem, u něhož není jisté, zda vůbec přežije. To byl právě ten moment, kdy Ulrika vstoupila do světa dospělých. Zraněný hoch velmi toužil po návratu domů ke své rodině a Ulrika mu chtěla v této touze pomoci. Díky tomu má záminku odejít z domu na nelehkou cestu k nalezení jeho domova a jejímu odtrhnutí se od rodiny. Je pevně rozhodnutá dovézt ho živého za každou cenu. „*Mužským kabátek si kryla záda, tmavým šátkem vlasy. Ještě voněly po včerejším mytí. V horském prostředí ji nemohly zaskočit žádné mraky věštící sněh. Jenom Erich nesmí prochladnout, měla ho proto položeného na peřině, při nejhorším mu hodí svůj kabát přes hlavu.*“¹¹⁶ Během cesty se ho snaží uklidnit a dodává mu sílu, která ale v závěru vyvstane jako zbytečná.

3.4.3. Hedvika Příbylová – osud vdovy po partyzánovi

Nejdůležitější ženskou postavou v novele *Zrození horského pramene* je Hedvika Příbylová. Hned v úvodu knihy se musí vyrovnat se smrtí manžela, který tragicky zahynul v závěru války. Se svým mužem měla velice nádherný vztah, ze kterého vzešli dva synové Ondra a Martin. Během konce válečného období pro ni byl její muž velkou oporou a sliboval jí naději na lepší život. Po konci války se měli přestěhovat do hor, což představovalo jejich velkou životní touhu. „*Tatínek je hned u ní, dotýká se prsty jejího čela, odhrnuje kadeře a ona skutečně, jak pod čarovným*

¹¹⁶ KÖRNER, Vladimír. *Zánik samoty Berhof*. Praha: Československý spisovatel, 1973, 168 s. Malá žatva, str. 167

*dotekem otvírá oči, provinile se vrací k vědomí a ke zvuku sirén, oznamujících konec náletu.*¹¹⁷

Najednou zůstává péče o syny pouze na ní. O jedné věci je rozhodnutá, již nechce zůstat v místě, kde přišla o svého muže. Jako vdově po válečném hrdinovi k ní přistupovali jinak a snažili se jí nalézt odpovídající bydlení. Nabízeli ji obydlí po odsunutých Němcích, mezi nimiž byly i různé vilky. Ona však byla velice skromná a vybrala si menší domek, jehož název v překladu zněl Nová studánka a právě tím se pro ni stal nadějí něčeho nového, možností zapomenout na dosud prožité chvíle. Hned po příjezdu je ale pohledem na svůj nový domov zděšena, jelikož krajina zprvu nevypadá jako příslib nové naděje. Pro své syny je ale schopna i z tohoto nehezkého bydlení vytvořit útulný domov. Ačkoli se stala novou hlavou rodiny ona, není schopná se smířit s tím, že její rodinu nevede někdo mužského pohlaví a právě proto má na staršího syna Ondru velice vysoké požadavky, kdežto oproti tomu malý Martínek je pro ni synem, pro kterého je schopná udělat všechno na světě. I když si to neuvědomuje, klade na Ondru mnohem vyšší nároky, než je schopen zvládnout.

Jelikož je třeba si na nový dům vydělat, je jí panem správcem Škurkem přidělena práce v místním lese, kde má vysazovat stromky ve válkou zničené krajině, kde je již nemožné, aby vzešly ze semen samy. Práce je velmi náročná a zdlouhavá. Když chlapci vidí, jak maminka počítá každou korunu, dají jí i své výdělky, které si šetřili na lyže a věci pro sebe. Matka si tak uvědomuje, jaké štěstí ve svých synech má.

Ve chvíli, kdy si vdova myslí, že se v jejím životě nemůže již objevit nic špatného, onemocní její mladší syn. Je velice zoufalá, díky umístění jejich obydlí je zcela izolovaná od civilizace a stává se pro ni velice obtížné sehnat lékaře. To se jí naštěstí podaří a z vděku svého zachránce, který ji dovedl k lékaři, pozve k sobě domů. Nemá nic, čím by se mu odvděčila. Dá mu najíst a dovolí mu oholit se břitvou svého muže. V ten moment přichází domů syn Ondra, a když vidí, že cizí muž má v ruce tatínkovu břitvu, je velice rozčilený. Ihned matce vyjeví své nesympatie k onomu muži, ta se ale ocitá na rozcestí, zda má vyhovět svému synovi či zda pociťuje větší vděčnost k muži, který ji dokázal sehnat pomoc pro malého Martínka.

¹¹⁷ KÖRNER, Vladimír. *Zrození horského pramene*. Praha: Československý spisovatel, 1979, 279 s. Malá žatva, str. 14

Nakonec se rozhodne pro přítomného muže. Díky této situaci se rozhodne Ondra utéci a vdova tak rázem zůstává jen s oním mužem. Během krátké doby tak ztrácí všechny osoby, které jí byly nejbližší – její manžel zahynul, Martínek je nemocný a Ondra utekl z domova. Propadá zoufalství a marně svého syna hledá v okolí obydli. Dochází jí, že se k němu nechovala spravedlivě a upozadřovala ho před mladším synem. S velkou radostí našťestí svého syna najde u pana Bartla, kde chlapec našel útočiště. Musela dočista až k němu a zeptat se již tiše: „ - *Je u vás? – A muž přikývl a řekl: - Jawohl.- Ano, blaze, překládá se ta odpověď v učebnicích.*“¹¹⁸ V té chvíli jí dochází, že oba synové jsou pro ni po smrti manžela tím nejdůležitějším, o co by v životě nechtěla nikdy za žádnou cenu přijít.

3.5. Porovnání Podzimních novel

Všechny novely spadající do tohoto souboru mají více společných rysů, ať už se jedná o dobové zařazení dějů těchto příběhů, místo, kde se odehrávají či jejich hlavní postavy symbolizující oběti války, které jsou nejčastěji zastoupeny ženami a dětmi. Například v *Adelheid* je hlavní ženskou postavou Němka, která pyká za svého nacistického otce, v *Zániku samoty Berhof* se jedná o dospívající dívku, jež je svým věkem na pomezí dětství a dospělosti, a která se chce vymanit ze sevření svého otce a touží po osamocení, které jí má přinést naději na lepší život. Naopak ve *Zrození horského pramene* lze za nejpodstatnější účastníky považovat malé chlapce, kteří tragicky přišli o tatínka.

Z hlediska literárního žánru je řadíme k prozaickým baladám, jelikož jejich děje končí většinou tragicky, v každé z nich se setkáváme se smrtí v různé podobě, ať už vraždou, smrtí při boji za vlast či sebevraždou. Dalším zřejmým důkazem je také práce s válečnou tematikou, kdy se autor nesnaží podat hlavní svědectví o dějinných událostech, ale naopak popisuje dopady těchto bojů na člověka jako jedince, což Körner dokazuje popisem psychických stavů svých postav a možným

¹¹⁸ KÖRNER, Vladimír. *Zánik samoty Berhof*. Praha: Československý spisovatel, 1973, 168 s. Malá žatva, str. 185-186

nahlédnutím do jejich vnitřního světa. „ *Mami, moc ho to bolelo? – zeptáš se a ona odvrátí hlavu, až teď jí vhrknou do očí slzy. Stačí tak málo, nervy má nadranc.* “¹¹⁹

Jejich hlavním společným bodem je zasazení příběhu do konce 2. světové války a prvních měsíců po ní, nejčastěji v čase podzim/zima 1945. Výběr tohoto období není nijak náhodný, jelikož právě díky němu si lze povšimnout ještě větších následků války, kdy lidé hledají místo, kam by se na zimu uchýlili, ovšem mnohdy ale není ve zdevastované krajině kam, a tím tak vzniká v psychice člověka situace, kdy touží po domově, ale do cesty se mu staví spousta překážek. „*Přečkáme spolu jednu zimu, pak si žijte, jako dřív.* “¹²⁰ Zde již narážíme na motiv zdevastované krajiny, která stejně jako lidé či zvířata také během války velice trpěla. Körner se nezdráhá popsat přírodu takovým způsobem, jak vypadala po boji, což dodává čtenáři na představitosti. Například v knize *Zrození horského pramene* se setkáváme s poničenými lesy, jejichž obnova bude trvat několik let a je již nutný zásah člověka, jelikož ona sama se nevzpamatuje. Na loukách a polích dosud nalezneme nevybuchlé miny, které ještě nikdo neodstranil a jsou tak velkým nebezpečím pro civilní občany. „*Vraťte se na silnici, tady jsou všude miny. – Ustupoval po svých předešlých stopách a v mezeře mezi jednotlivými šlápotami spatřil čouhající drátky polozahrabané miny, kterou prve nevědomky překročil.* “¹²¹ Dále v nich můžeme pozorovat scény značící dozvuky války, kdy je ještě zřídka možné zaslechnout výstřely, u nichž mnohdy obyvatelé netuší, zda signalizují již opravdový konec či se mají nadále obávat o svůj život.

S obdobím kolem roku 1945 úzce souvisí také výběr postav do těchto literárních děl. Jelikož se jedná o novely s poválečnou tematikou, v každé z nich je možné sledovat kontrast českého a německého obyvatelstva. České postavy se nedokáží smířit s hrůzami, které jim byly ze strany Němců během války konány a s touhou po pomstě využívají možnosti, jak se jim mstít. Setkáváme se zde s odsunem Němců z pohraničních oblastí, kdy oni samotní opouští svá obydlí, a dostávají tak zadostiučinění za provedené útrapy na československém obyvatelstvu.

¹¹⁹ KÖRNER, Vladimír. *Zrození horského pramene*. Praha: Československý spisovatel, 1979, 279 s. Malá žatva, str. 22

¹²⁰ KÖRNER, Vladimír. *Zánik samoty Berhof*. Praha: Československý spisovatel, 1973, 168 s. Malá žatva, str. 95

¹²¹ KÖRNER, Vladimír. *Adelheid*. Praha: Československý spisovatel, 1967, 120 s. Život kolem nás, str. 21

Zanechávají po sobě své vybavené domy, které ale zejí prázdnotou a jejich okolí značí, že již nějakou dobu nejsou obývány. Sám Körner říká, že byl svědkem odsunu již jako malý chlapec a zároveň dodává, že vyjádřil politování nad jejich osudy, jelikož je vnímal jako oběti.¹²² To je zřejmé na tom, že se snaží být jako autor nestranný a neprojevuje žádné zřejmé sympatie či nesympatie k té či oné národnosti, ke všem postavám přistupuje stejně a nerozlišuje oběti dle státní příslušnosti. Jeho postavy ale svým chováním dávají jasně najevo, jaké mezi nimi jsou rozepře a svým chováním to jen potvrzují. Rovněž ale v těchto dílech můžeme také vidět, že ne vždy museli příslušníci těchto dvou národů stát proti sobě, např. v novele *Adelheid* můžeme naopak sledovat vztah Čecha a Němky, který se vyvine v intimní sblížení a v závěru dokonce lásku ze strany muže. „*Jestliže vás odsoudí, tak na vás budu čekat. Třeba rok nebo pět let, víc to nemůže být. Mohl bych vám pomoci, jestli chcete. Nezapomeňte na to.*“¹²³ Oproti tomu v novelách *Zánik samoty Berhof* a *Zrození horského pramene* nenalezneme takto kladný vztah dvou nenáviděných národů. V těchto dílech se oproti *Adelheid* setkáváme navíc s postavami werwolfů neboli vlkodlaků, kteří jsou zastoupeni německými vojáky, jež se ještě nesmířili s koncem války a nadále tak vraždí české obyvatele, v nichž vyvolávají velký strach. Jejich úkryty v lesích a horách jsou mnohdy tak dobře schované, že je skoro nemožné je najít a zneškodnit, což činí nemalé potíže československým vojákům.

Dalším podstatným rysem je také místo, kde se odehrávají tyto novely, jelikož jejich děj je zasazen do prostředí Severní Moravy, která byla pro Körnera jeho rodným krajem. Sám Körner uvádí, že do nich čerpal ze svých vlastních vzpomínek i reálných podob těchto míst. Zároveň ale říká, že bychom dnes tato místa již nepoznali, jelikož se nenávratně mění. Vesnice v této oblasti pro něho mají zvláštní styl, který je vhodný pro fotografování a filmování.¹²⁴ Ve všech novelách je možné se seznámit s konkrétními místy, která reálně existují, a sám Körner je během svého života osobně poznal.

¹²² KÖRNER, Vladimír. *Rozhovory 1964-2009*. Praha: Dauphin, 2009, 246 s. Spisy Vladimíra Körnera. ISBN 978-80-7272-237-2, str. 236

¹²³ KÖRNER, Vladimír. *Adelheid*. Praha: Československý spisovatel, 1967, 120 s. Život kolem nás, str. 115

¹²⁴ KÖRNER, Vladimír. *Rozhovory 1964-2009*. Praha: Dauphin, 2009, 246 s. Spisy Vladimíra Körnera. ISBN 978-80-7272-237-2, str. 31

Velmi důležitým znakem těchto novel je rovněž tragický závěr. V *Adelheid* dojde k sebevraždě odsouzené Adelheid, která se oběsí ve vězeňské cele, a to i přesto, že na světě je někdo, kdo by jí i s její minulostí mohl mít rád. Pro ni se to ale bohužel stane nejjednodušším řešením, jak celou záležitost skončit. „*Klečela podivně, jako by se vznášela, protože její kolena se nedotýkala kamenné podlahy. Od okenní kliky se napínal pásek z kožichu. Byla oběšená.*“¹²⁵ Kniha *Zrození horského pramene* začíná a končí smrtí. V úvodu knihy umírá otec dvou dětí na následky postřelení. V závěru se naopak opět setkáváme se sebevraždou, tentokrát na straně muže, pana Bartla, který ačkoli o vlásek unikne smrti, která mu hrozí ze strany werwolfů, se i tak rozhodne vzít si dobrovolně život a stejně jako Adelheid se oběsí, pouze jen s tím rozdílem, že tak učiní v přírodě. Kontrast k těmto dvěma novelám tvoří *Zánik samoty Berhof*, kde vše naznačuje šťastný závěr, Ulrice se podaří utéci od otce a chce dovézt nemocného německého chlapce Ericha k jeho mamince.

Na závěrečné cestě, která byla posledním nutným krůčkem k tomuto cíli, však chlapec na následky těžké nemoci umírá a cesta tak pozbývá svého původního smyslu.

3.6. Styl psaní a jazyk Podzimních novel

Jazyková stránka v dílech Vladimíra Kőrnera je velice detailně propracovaná. Jako u každého autora, tak i u něho najdeme specifické znaky symbolizující jeho tvorbu. Nejpatrnějším z nich je bezesporu využití jeho zkušeností z profese scenáristy, které jsou přítomné ve všech jím napsaných titulech. Některé z jeho knih vznikly až po napsání scénáře k filmu. Díky využití této vizuálnosti si čtenář dokáže snáze představit popisovaný příběh a je doslova vtažen do děje. Při četbě před sebou vidí obrazy, jak daná scéna vypadá a co se na ní odehrává, což ještě přidá na estetickém prožitku četby. Čtenář si připadá, jako by se před ním právě odehrával film. Nejčastěji je takto detailně v *Podzimních novelách* popisována scenérie okolní přírody, např. v novele *Zrození horského pramene* následovně: „*Co až člověka*

¹²⁵ KŐRNER, Vladimír. *Adelheid*. Praha: Československý spisovatel, 1967, 120 s. Život kolem nás, str. 118

udeřilo, bylo to neustálé zurčení vody. Stékala ze všech strání a úžlabinek, snad ke každému stavení svádělo korytka pramenitou vodu, vyvěrala pod stromy a pod balvany, v kopečcích vřesu, voda přetékala v kádích, ...¹²⁶ Sám Körner uvádí, že jeho cílem je psát prózu v obrazech.¹²⁷

Dalším velmi podstatným rysem těchto novel je užití německého jazyka, které je dáno zasazením děje knih do konce 2. světové války a poválečného období, kde se často setkáváme se soužitím české a německé národnosti. Nejčastěji se jedná o promluvy určitých postav, ať už formou monologů či dialogů, dále písně či zeměpisné názvy, které dosud tvoří pozůstatek po válečné době, ačkoli například v *Zrození horského pramene* jsou tyto názvy přímo v díle většinou překládány, nejčastěji se vyskytují v první části knihy, kdy si vdova vybírá místo pro svůj budoucí život se syny a na mapě jsou dosud německé názvy. „*A nabídky pokračují, tužka klouže po zelenající se mapě: Schwarzwasser, Winterstein – Černá voda, Zimní kámen, zní to poeticky jak z příběhů o loupežnících.*“¹²⁸ Díky užití němčiny jsou tato díla autentičtější, a pomáhají čtenáři lépe se vcítit do dané doby. Nejvíce německých slov je užitých v novele *Adelheid*, což je dáno hlavní hrdinkou, která je Němka. Neumí česky, a proto se v textu často setkáváme s jejími výpověďmi v němčině. Pokud čtenář neumí tento jazyk, není obtížné z kontextu pochopit, co pravděpodobně říká. „*Ja, vielleicht, - odpověděla a otřela si hřbetem ruky rty.*“¹²⁹ Z knihy *Zánik samoty Berhof* můžeme například uvést ukázkou monologu Karlemanna, jednoho z přítomných werwolfů: „*Weisst du och, Erich, - řekl, - wie du mal zu mir gekommen bist mit deiner Mutter? Ich war grad arbeitslos...*“¹³⁰

Dalšími důležitými znaky je také využití tropů, z nichž nejčastěji se jedná o metaforu, přirovnání a personifikaci. Pavera a Všeticka definují metaforu jako: „*druh básnického tropu, založený na přenášení významu, místo pravého*

¹²⁶ KÖRNER, Vladimír. *Zrození horského pramene*. Praha: Československý spisovatel, 1979, 279 s. Malá žatva, str. 47

¹²⁷ KÖRNER, Vladimír. *Rozhovory 1964-2009*. Praha: Dauphin, 2009, 246 s. Spisy Vladimíra Körnera. ISBN 978-80-7272-237-2, str. 201

¹²⁸ KÖRNER, Vladimír. *Zrození horského pramene*. Praha: Československý spisovatel, 1979, 279 s. Malá žatva, str. 31

¹²⁹ KÖRNER, Vladimír. *Adelheid*. Praha: Československý spisovatel, 1967, 120 s. Život kolem nás, str. 71

¹³⁰ KÖRNER, Vladimír. *Zánik samoty Berhof*. Praha: Československý spisovatel, 1973, 168 s. Malá žatva, str. 105

pojmenování se užije pojmenování na základě podobnosti, vzhledu apod.¹³¹ V textu ji autor užívá nejčastěji při popisu přírody a okolní krajiny. Například v díle *Zrození horského pramene*: „Maminka sem přinesla kytici z domu a vyhodila už **zarezlé luční květiny**, vadnoucí v zavařovací sklenici, kluky poslala pro čerstvou vodu.“¹³² Dále se v nich setkáváme také s využitím přirovnání. Přirovnání chápe Vlašín jako „stylistický prostředek opisného vyjádření, jehož účelem je vytknutí některé vlastnosti nebo stránky určitého jevu, věci, osoby nebo představy. Má tři členy: to, co se přirovnává, to, k čemu se přirovnává a to, co je pro předcházející dva členy společné.“¹³³ Jako příklad si můžeme uvést ukázkou z *Adelheid*: „Bosá se vracela ke stavení, jako selka v prosté haleně, která jde přichystat snídani.“¹³⁴

Za zmínku rovněž stojí užití personifikace, která je v těchto dílech velice bohatě využita. Podobně jako metafora, tak i personifikace je nejvíce užitá k popisu dění v přírodě. Dle Vlašína ji lze vysvětlit jako figuru, jejíž význam tkví v tom, že živé neživé věci se chovají a mluví jako věci živé. S ní souvisí tzv. antropomorfizace, která spočívá v připisování myšlení či lidských citů zvířatům či rostlinám.¹³⁵ Jako příklad personifikace můžeme uvést například úryvek z knihy *Zrození horského pramene*, kde nalezneme v jedné větě dostatek dokazujících příkladů. „Po mlýnském náhonu plave utržená udice i s vlascem, voda obecní strouhy je zpěněná po deštích, v rovinách se blýská, topoly se klepou, ale zvuk bouřky sem nedoletí.“¹³⁶

¹³¹ PAVERA, Libor a František VŠETIČKA. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, 422 s. ISBN 80-7182-124-1, str. 223

¹³² KÖRNER, Vladimír. *Zrození horského pramene*. Praha: Československý spisovatel, 1979, 279 s. Malá žatva, str. 23

¹³³ VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1977, 471 s, str. 306

¹³⁴ KÖRNER, Vladimír. *Adelheid*. Praha: Československý spisovatel, 1967, 120 s. Život kolem nás, str. 90

¹³⁵ VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1977, 471 s, str. 276

¹³⁶ KÖRNER, Vladimír. *Zrození horského pramene*. Praha: Československý spisovatel, 1979, 279 s. Malá žatva, str. 11

3.7. Krev zmizelého

Knihy *Krev zmizelého* byla původně napsána jako scénář pro film a oproti *Podzimním novelám* nebyla přepsána do prózy. Její hlavní děj je zasazen opět do období po 2. světové válce, ovšem v úvodu knihy se část odehrává roku 1939 a v druhé polovině se dostáváme až do roků 1956 a 1961.

Již v úvodu se seznamujeme s hlavní postavou Helgou, která pracuje v sanatoriu jako zdravotní sestra. Každý den je do něho přiváženo nespočet raněných, někteří jsou již na pokraji smrti. Jedním z nich se stane i mladý Arno von Liewen, baltický šlechtic. Helga se o něho pečlivě stará, ačkoli by to nebyl první člověk, který by jí zemřel v náruči. I přesto k němu cítí něco jiného než k mužům, které doposud ošetřovala. „*Ty přece neumřeš, chlapečku - - vidím ti na dno duše. Neboj se, budu na tebe jak tvoje máma... Víc jak máma. Dostanu tě z toho - - jenom lež, tiše - - za chvílku budou zvonit na půlnoční! Panebože, to je krása...*“¹³⁷ Následně se mezi nimi vyvine intimní vztah, ze kterého se později narodí dcera Dorli. Idyla ovšem netrvá dlouho, jelikož Arno je povolán zpět do války. Protože ale nechce jít bojovat, rozhodne se pro dobrovolnou smrt. Žena tak zůstává sama a dcera Dorli se pro ni stane jediným smyslem života. Poté se dostáváme do jara 1945, kdy v zemi vrcholí nenávist Čechů k Němcům. Helga se s dcerou omylem připlete mezi německé obyvatelstvo a je pokládána za Němku. Marně vysvětluje, že je také Češka a její dítě též. Toto ponížení se nejvíce zalíbí Čevorovi, který ovšem Helgu zná již z dřívější doby, jelikož pro něho pracovala. Nechá je od sebe násilně odtrhnout a chce dcerku poslat na převýchovu. Helga se nedokáže smířit se ztrátou jediného dítěte a je nucena nastoupit do vlaku společně s dalšími ženami, které čekaly na odsun. Těsně před odjezdem je ovšem zachráněna primářem Blauem, u kterého pracovala jako sestra. On sám přišel v koncentračním táboře o svou ženu i děti, které jako dvojčata neměly šanci přežít. Po příjezdu domů na ni čeká ještě jedno překvapení – její Dorlička. Blau se nabídne, že si její dcerku adoptuje. Dorli se ale začne zajímat o svého vlastního otce, kterého nikdy nepoznala. Vzápětí se dostáváme až do roku 1956. Podaří se jim nalézt místo, kde je zakopán její tatínek

¹³⁷ KÖRNER, Vladimír. *Krev zmizelého*. Praha: Dauphin, 2005, 155 s. Spisy Vladimíra Körnera. ISBN 80-7272-079-1, str. 19

a touží jeho ostatky převést na své území. Při ukládání do rodinné hrobky Helgy jsou ale vyrušeni Čevorou a nemohou tak dokončit obřad. Dojde mezi nimi k potyčce, Dorli vypjatou situaci psychicky neunesse a omdlévá.

Následně se probouzí v sanatoriu a do centra dění se dostává její ručně psaný deník. Přítomní jsou zděšeni jeho obsahem, který je velice násilný a pro život teprve šestnáctileté dívky velice nevhodný, jelikož se v něm nezdráhá mluvit o smrti. Dle toho usoudí, že jí v žilách koluje esesácká krev. Vezmou dívce všechny předměty, které měla po svém otci. Jedinou věcí, která jí zůstala, byl prsten. Dorli se dozvídá, že její biologický otec před svou smrtí dokonce sepsal závěť a chtěl se oženit s její matkou. Poslední věcí, která byla památkou na jejího otce, byl nůž s vypáleným písmem: Karelia 1939, který dostala od Josta, jenž byl dobrým přítelem jejího tatínka. Dostane od něho za úkol vhodit ho do řeky. Náhle však ze dna uslyší křik chlapce Níkolase, kterého Dorli zachrání. Poté je její matka povolána na stanici, kde musí vysvětlovat, co měli Dorli a Níkolás v plánu a proč u sebe měli nůž s vypáleným letopočtem 1939. Helga se za svou dceru přimlouvá a Čevora po ní na oplátku vyžaduje intimní styk. Pokud splní jeho přání, bude Dorli poslána pouze do polepšovny. Pro Helgu je ale představa styku s tímto mužem odpudivá a využije chvíle, kdy mu může všechny dosavadní útrapy vrátit. „*Helga zvedla hlavu a dívala se tak, že Čevorovy oči ohromil naprostý úlek, čirý strach, protože sama měla v ruce finský nůž a tím teď bodla. Stačil pozvednout loket před dalším bodnutím, to první šlo blízko podbříšku do stehna a večerní stanicí se ozval jenom: ČEVORŮV VÝKŘIK!*“¹³⁸ Za tento čin je odvezena do vězení. Následně je Dorli nucena u soudu vypovídat nepravdivě, a tím tak dá naději své matce, aby byla propuštěna. Ta ale pobyt ve vězení nesnáší vůbec dobře, což se podepíše na jejím zdraví. Když je již na pokraji svých fyzických sil, dostane možnost vrátit se domů. Během této cesty však umírá. „*Helga vykašlávala do kapesníku, i přes slzy z kašle se pokoušela o úsměv, ale moc to nešlo.*“¹³⁹

Po smrti matky se dcery ujme její poručník Blau. Společně s ní odjede za její babičkou z otcovy strany, jelikož Dorli jí chce odevzdat prsten, který patřil jejímu synovi a je tak jedinou věcí, která po něm zbyla jako památka. Poté se Dorli

¹³⁸ KÖRNER, Vladimír. *Krev zmizelého*. Praha: Dauphin, 2005, 155 s. Spisy Vladimíra Körnera. ISBN 80-7272-079-1, str. 100

¹³⁹ Tamtéž, str. 120

s Blauem vydává do jídelny hotelu Gasthof, kde se dívka seznámí s místními muži. Najednou odmítá přítomnost pana Blaua a opije se s přítomnými. „*To není žádnéj můj táta. Jebal moji mámu a její mámu taky. Ale mě nedostane! Ani po smrti...*“¹⁴⁰

Dorli se dostává do ústavu k řádovým sestřím, který obývá její babička Utta von Liewen. V závěru knihy se dostáváme do Konga. Zde lidé čekají na přistání helikoptéry, která má za úkol naložit dívku Doru, řeholnici von Liewen. Ta se ale rozhodne propůjčit své místo ženě v požeňnaném stavu a ačkoli všichni poznají, že to není ta pravá Dorli, naloží ji na palubu. Dorli se tímto činem sama odsoudila k tragickému konci.

V knize bylo možné sledovat příběh ženy, která byla pro svou jedinou dceru schopná udělat cokoli. V tomto zjištění můžeme vidět jistou souvislost i s *Podzimními novelami*, v nichž bylo možné též sledovat nelehké osudy žen této doby. Helga byla kvůli své dceři schopna snést všechny útrapy, které na ni byly kladeny a dokonce ani ve vězení těchto svých činů nelitovala. V průběhu textu bylo velice zřejmé, jaký vztah k sobě matka s dcerou měly. „*Maminečko, podívej se na mě, co ti to udělali? To jsem já, Dorli, Slyšíš mě? Mami!*“¹⁴¹

¹⁴⁰ KÖRNER, Vladimír. *Krev zmizelého*. Praha: Dauphin, 2005, 155 s. Spisy Vladimíra Körnera. ISBN 80-7272-079-1, str. 138

¹⁴¹ Tamtéž, str. 102

Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo představit prozaická díla Vladimíra Körnera věnovaná poválečnému konfliktu česko – německé komunity. Nedílnou součástí byl rovněž historický kontext období od vzniku Československa roku 1918 až do počátku 2. světové války, ve kterém jsem se zaměřila na problematiku soužití českého a německého obyvatelstva. V této části byly zmíněny podstatné historické události tohoto období a rovněž osobnosti, které měly v této době důležité postavení pro budoucí vývoj státu. Jednou z těchto osobností byl i Edvard Beneš, u něhož jsem zmínila též problematiku tzv. *Benešových dekretů*. V návaznosti na historické události byl vysvětlen pojem odsun obyvatelstva, dále také divoký odsun a vyhnání. S tímto termínem byly představeny dvě nejpodstatnější události týkající se divokého odsunu Němců z Československa, a to Brněnský pochod smrti a Masakr v Ústí nad Labem.

Téma česko-německých vztahů se stalo inspirací pro mnoho spisovatelů nedlouho po konci 2. světové války. Již roku 1951 napsal Václav Řezáč svůj román *Nástup*, dále na něho navázal např. Bohumil Říha se svým dílem *Země dokořán* či Karel Ptáčník s *Městem na hranici*. Ve výčtu děl s touto tematikou nelze opomenout novelu *Boží duha* od Jiřího Durycha, která byla napsána roku 1955. Tato díla mají jeden společný rys, a to ten, že se jejich hlavní postavy touží pomstít německému obyvatelstvu a žádají zadostiučinění za to, jak s nimi bylo zacházeno během války a okupace. Po odsunu německého obyvatelstva ke konci války se tak zabydlují v jejich domech a užívají jejich majetku. Mezi dalšími spisovateli lze jmenovat Jiřího Stránského a jeho román *Zdivočelá země*, Jana Křesadla a jeho dílo *Zámecký pán aneb Antikuro* či Jana Procházku s novelou *Kočár do Vídně*. Problematika soužití těchto dvou komunit zůstává i nadále velice bohatou inspirací pro napsání literárních děl, jehož důkazem jsou i díla tří českých spisovatelek napsaných po roce 2000. Prvním z nich je debutový román *Zvuk slunečních hodin* spisovatelky Hany Andronikovy, vydaný roku 2001, druhým je román *Vyhnání Gerty Schnirch* od Kateřiny Tučkové z roku 2009 a posledním román *Peníze od Hitlera* od Radky Denemarkové, napsaný roku 2006.

Za nejdůležitějšího spisovatele, který psal o problematice konfliktů mezi těmito dvěma komunitami, je pokládán Vladimír Körner, jenž se ve svých dílech

zabývá odsunem německého obyvatelstva. Z těchto děl jsou nejpodstatnější tyto následující: *Adelheid*, *Zánik samoty Berhof*, *Zrození horského pramene* (spadající společně do souboru *Podzimní novely*) a *Krev zmizelého*. Podstatným tématem Körnerových děl je zobrazení války a následného poválečného období. Hlavními postavami jsou především lidé, kteří hledají svou vlastní identitu, dále lidé, kteří jsou chudí a musí se smířit se ztrátou domova a svých jistot. Často jsou považováni za oběti dané doby. Pro zobrazení poválečných následků si Körner jako své hlavní hrdiny vybral děti a ženy, jelikož právě tyto dvě skupiny jsou válkou nejvíce zasaženy. Ženy mají v jeho dílech různá postavení, nejčastěji se jedná o matku, která je schopná pro své děti obětovat cokoli, a to především z důvodu, že přišla o otce svých dětí ať už tragicky či jeho sebevraždou (*Zrození horského pramene*, *Krev zmizelého*), dále dospívající dívka (*Zánik samoty Berhof*) či žena německé národnosti pracující jako služebná (*Adelheid*). Díky detailnějšímu popisu jejich nitra se čtenář dokáže do těchto postav lépe vcítit a pochopit jejich jednání.

Všechny tyto novely lze zařadit k žánru prozaické balady, jelikož každá z nich končí tragicky, většinou smrtí jedné z postav. Jejich dalším podstatným znakem je příběh odehrávající se během raného období po konci 2. světové války, kdy se ale ještě setkáme s jejími dozvuky a lidé si nejsou jisti, zda se jedná o opravdový konec. Právě zasazení děje do období podzimu/zimy 1945 má rovněž svou symboliku, jelikož značí, že se lidé dostávají do dalších nesnází tím, že se snaží nalézt místo, kde by mohli přečkat zimu. Zároveň se tyto osoby ocitají v depresi a jednají tak, jak by patrně nejednaly. Körner dokáže velice dobře popsat krajinu, která v sobě nese známky válečného běsnění. Popisy přírody jsou velice autentické a čtenář má vcelku jasnou představu o tom, jak vypadala. Körner pro svá díla využil místa, která osobně poznal, většina z nich se tedy odehrává v prostředí Severní Moravy, kde se sám narodil.

Styl psaní Vladimír Körnera je velice propracovaný. Nejpodstatnějším rysem je prolínání scénaristických zkušeností do jeho literárních děl. Některá tato díla vznikla jako předloha k filmu, jiná byla naopak napsána až po natočení filmu. V každé z jeho knih nalezneme prvky vizuálnosti, které čtenáře přímo vtáhnou do děje. Díky nim je čtenáři jasné, co přesně se na scéně odehrává a jak daná pasáž vypadá. Připadá mi, jako by vše viděl naživo či jako by seděl přímo před filmovým plátnem. Nejčastěji je touto formou zobrazována především příroda. Vzhledem k zasazení děje do poválečného období je možné se v jeho dílech setkat s užitím

německého jazyka, které ale nijak nebrání v porozumění danému kontextu. Nejčastěji se jedná o promluvy postav, zeměpisné názvy či německé národní písně. Dále ve svých dílech užívá také metaforu, přirovnání a velice často pracuje s personifikací.

Literatura

Primární literatura

ANDRONIKOVA, Hana. *Zvuk slunečních hodin*. Praha: Knižní klub, 2002, 285 s. ISBN 80-242-0689-7

DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera: (letní mozaika)*. Vyd. 2. Brno: Host, 2009. ISBN 978-80-7294-309-8

DURYCH, Jaroslav. *Boží duha*. Praha: Československý spisovatel, 1969, 137 s.

KÖRNER, Vladimír. *Adelheid*. Praha: Československý spisovatel, 1967, 120 s. Život kolem nás

KÖRNER, Vladimír. *Krev zmizelého*. Praha: Dauphin, 2005, 155 s. Spisy Vladimíra Körnera. ISBN 80-7272-079-1

KÖRNER, Vladimír. *Zánik samoty Berhof*. Praha: Československý spisovatel, 1973, 168 s. Malá žatva

KÖRNER, Vladimír. *Zrození horského pramene*. Praha: Československý spisovatel, 1979, 279 s. Malá žatva

PROCHÁZKA, Jan. *Kočár do Vídně*. Praha: Československý spisovatel, 1967, 99s.

TUČKOVÁ, Kateřina. *Vyhnání Gerty Schnirch*. Brno: Host, 2009, 423 s. ISBN 978-80-7294-315-9

Sekundární literatura

ARBURG, Adrian von a Tomáš STANĚK. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*. Ve Sředoklukách: Zdeněk Susa, 2010, 373 s. ISBN 978-80-86057-67-5

Benešovy dekrety: nejvýznamnější dokumenty v plném znění. Pardubice: Filip Trend, 2002, 135 s. ISBN 80-86282-21 – X

BRANDES, Detlef. *Cesta k vyhnání: 1938-1945: plány a rozhodnutí o "transferu" Němců z Československa a z Polska*. Praha: Prostor, c2002, 499 s. Obzor. ISBN 80 - 7260-070-2

Edvard Beneš 1884-1948: životopisný medailon: myšlenky a názory: politická stanoviska: nový dokument. Praha: Společnost E.Beneše, 1994, 28 s. ISBN 80-901733-0-6

HAIŠMAN, Jan. *Beneš státník – člověk*. Praha: Mladé proudy, 1934, 76s.

HAVEL, Jan, Vladimír KAISER a Otfried PUSTEJOVSKY. *Stalo se v Ústí nad Labem 31.července 1945*. Ústí nad Labem: Město Ústí nad Labem, 2005, Memorabilia ustensis. ISBN 80 – 86646-11-4

HERTL, Hanns. *Němci ven! = « Die»Deutschen raus! : brněnský pochod smrti 1945: dokumentace*. Praha: Dauphin, 2001, 277 s. ISBN 80 – 7272-031-7

HOLÝ, Jiří a Gertraude ZAND. *Transfer v kontextu české literatury = Transfer im Kontext der tschechischen Literatur : vyhnání, odsun*. Brno: Host, 2004, 198 s. ISBN 80-7294-127-5, str. 102-103

HRABÁK, Josef. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1973, 332 s

CHURAŇ, Milan. *Postupim a Československo: mýtus a skutečnost*. Praha: Libri, 2001, 157 s. Otazníky našich dějin. ISBN 80 – 7277- 062- 4

JANOŠEK, Pavel a Petr ČORNEJ. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2008, 4 sv. ISBN 978-80-200-1527-3

JANOŠEK, Pavel. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*. Praha: Brána, 1998, 2 sv. (549, 791 s.). ISBN 80-7176-940-1

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 2.opr.vyd. Praha: Libri, 2003, 571 s. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-030-6

KÖRNER, Vladimír. *Rozhovory 1964-2009*. Praha: Dauphin, 2009, 246 s. Spisy Vladimíra Körnera. ISBN 978-80-7272-237-2

KUČERA, Jaroslav. *Odsun nebo vyhnání?: sudetští Němci v Československu v letech 1945-1946*. Praha: H&H, 1992, 39 s. Panorama dějin. ISBN 80-85467-32-1

Mnichovská dohoda=Munich agreement: cesta k destrukci demokracie v Evropě.
V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2004, 387 s. ISBN 80-246-0923-1

NEJEDLÁ, Jaromíra. *Balada v proměně doby.* Praha: Československý spisovatel, 1989, 250 s.,

NOVOTNÝ, Vladimír. *Tragické existenciály Vladimíra Körnera.* Praha: ARSCI, 2013, 213 s. Literární věda. ISBN 978-80-7420-033-5

OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky.* Praha: Karolinum, 2000, 355 s. ISBN 80-7184-791-7

PAVERA, Libor a František VŠETIČKA. *Lexikon literárních pojmů.* Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, 422 s. ISBN 80-7182-124-1

PEROUTKOVÁ, Michaela. *Vyhnání: jeho obraz v české a německé literatuře a ve vzpomínkách.* Praha: Libri, 2008, 204 s., [2] s.obr.příl. ISBN 978-80-7277-345-9

SPIRIT, Michal. *Tzv. Benešovy dekrety: předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky.* Praha: Oeconomica, 2004, 439 s. ISBN 80-245-0755-2

STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945-1947.* Praha: Academia, 1991, 536 s. ISBN 80-200-0328-2

STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918-1948): Studijní materiál.* Ostrava: Amosium servis, 1992, 111 s. ISBN 80-85498-04-9

VAŇKA, Václav a Věra MENCLOVÁ. *Slovník českých spisovatelů.* 2.přeprac. a dopl.vyd. Praha: Libri, 2005, ISBN 80-7277-179-5

VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie.* Praha: Československý spisovatel, 1977, 471 s.

ŽAMPACH, Vojtěch. *Vysídlení německého obyvatelstva z Brna ve dnech 30. a 31.května 1945 a nouzový ubytovací tábor v Pohořelicích 1.6- 7.7. 1945.* Brno: Šimon Ryšavý, 2014, 109 s. ISBN 978-80-7354-123-1

Časopisy, periodika

JUNGMANN, Milan. *Prózy o česko-německých vztazích*. Literární noviny, 1993, roč. 4, č. 29

Vysoudil, I. *Körnerova modlitba, proklínání a zařikávání* in KROK Knihovnická revue Olomouckého kraje, roč. 2/2005, č. 1

Internetové zdroje

Hana Androniková: Nebe nemá dno...: Osobnosti, životopisy, společnost. *ŽivotopisyOnline. cz* [online]. 2019 [cit. 2019-01-11]. Dostupné z: <http://zivotopisyonline.cz/hana-andronikova-nebe-nema-dno/>

Kateřina Tučková: *Životopis* [online]. [cit. 2019-01-16]. Dostupné z: <http://www.katerina-tuckova.cz/zivotopis.html>

MALÁ, Zuzana. Radka DENEMARKOVÁ. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 15.3.2012 [cit. 2019-02-13]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1376&hl=Denemarko v%C3%A1>

STEINOVÁ, Rebeka. *KÖRNER, Vladimír: Adelheid: Novela o samotě, lásce a nenávisti z národnostně rozeštvaného prostředí Sudet těsně po 2. svět. válce*. [online]. [cit. 2019-01-31]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1473>

ŽÁK, Petr. Werwolf - nacistické teroristické skupiny, jejichž skrýše můžeme u nás nalézt dodnes. *Www.armyweb.cz* [online]. 2018 [cit. 2019-02-05]. Dostupné z: <https://www.armyweb.cz/clanek/werwolf-nacisticke-teroristicke-skupiny-jejichz-stopy-muzeme-nalezat-dodnes>